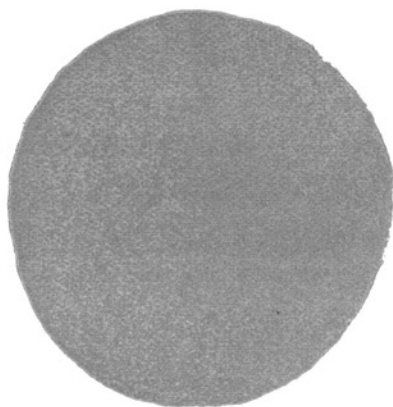

1
9
3
0

MODRA PTICA

VSEBINA

Maksim Gorkij / Lev Tolstoj
• Paul Verlaine / Pesmi • Vla-
dimir Bartol / Samo kratek
račun • Miran Jarc / Nekaj
imen v sodobni francoski knji-
ževnosti • Jože Kranjc / S tiho-
tapcem • Broder Christianson
/ Štirje slogi sedanjosti • Po-
ročila

9

EDINO

tovarniško zalogo najboljših
šivalnih strojev in koles
znamke

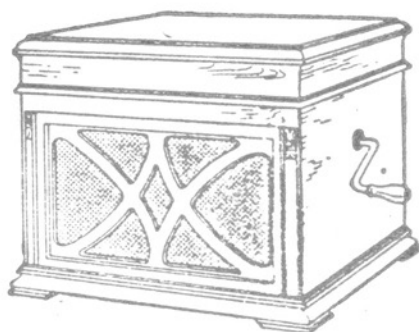
Gritzner, Adler, Kayser.

Pletilnih strojev priznane
švicarske tovarne „**Dubied**“ ter
pisalnih strojev „**Urania**“ ima le

Josip Petelinc, Ljubljana

Sv. Petra nasip šte. 7
(v bližini Prešernovega spomenika)

Bogata zaloga galanterije, pletenin, trikotaže, po-
sebnost še **finih in najfinejših rokavic in**
nogavic ter kratkega blaga na veliko in malo

Ko si boste

po utrudljivem duševnem delu

zaželeli lepe glasbe

boste v najnovejšem modelu
„His Masters Voice“ gramofona
našli najboljšega prijatelja. Lična,
dekorativna vnanjost. Ne odpove
nikoli, ker ima najzanesljivejši

stroj angl. konstrukcije. — Pri nas dobite poleg ne-
šteti drugih posnetkov tudi **kompletne opere**
„Čarostrelec“, „Trubadur“, „Brivec seviljski“
„Lohengrin“ in dr. kompletno v albumu s knjižico.

Centrala za splošno gramofonijo

„Gramofon“ A. Rasberger

LJUBLJANA, Miklošičeva cesta šte. 34

Palača Pokojninskega zavoda.

Telefon 33-83

Veselo presenečenje

za naše naročnike

**Prosper
Mérimee**

**Šentjernejska
noč**

**Prevedel
Oton
Župančič**

B e r i t e s t r a n 2 4 7

Ogromni zgodovinski roman

Walterja Scotta

IVANHOE

(izgovori A J V E N H O)

je pravkar izšel v krasnem prevodu

VLADIMIRJA LEVSTIKA

Ta roman je eno izmed tistih
redkih veledel, ki ostanejo
živa skozi stoletja

**Naročite ga še danes,
ako ga še niste**

Cena krasno opremljeni mehko vezani knjigi je Din 100^{.-},
za naročnike Modre ptice Din 75^{.-}, v platno vezani Din 120^{.-},
za naročnike Din 90^{.-}, v polusnje vezani Din 150^{.-}, za
naročnike Din 120^{.-}

ZALOŽBA MODRA PTICA V LJUBLJANI

MODRA PTICA

IZHAJA MESEČNO • NAROČNIKI NA REDNE PUBLIKACIJE DOBIVAJO LIST
BREZPLAČNO • POSAMEZNA ŠTEV. DIN 8.— • UREDNIŠTVO IN UPRAVA:
RIMSKA CESTA ŠTEVILKA 3 • ČEKOVNI RAČUN ŠTEVILKA 15.369

LETO I

AVGUST 1930

ŠTEV 9.

MAKSIM GORKIJ \ LEV TOLSTOJ

(Iz knjige »Spomini na sodobnike.)

PREVEDEL JOSIP VIDMAR

Ko je bival Lev Nikolajevič najprej težko bolan, kesneje pa okrevajoč v Gaspri, sem živel v Olejih, kjer sem zapisoval kratke beležke. Iz njih je nastal pričujoči neobsežni spis. Živel sem v veri, da sem te brezbrizno na posamezne listke napisane beležke izgubil, a sem nedavno nekatere izmed njih spet našel. Prišel sem jim neskončano pismo, ki sem ga napisal neposredno pod vtisom njegovega »pobega« in smrti. Pismo je ostalo, kakršno je bilo tedaj napisano, ne da bi spremenil besedo in ne da bi ga končal, danes mi je to nemogoče.

M. Gorkij.

I.

Misel, ki njegovo srce očitno najčesešče muči, je misel o Bogu. Včasih je videti, kakor da to sploh ni misel, marveč silovit notranji boj zoper nekaj, kar čuti nad seboj. Govori o tem manj, nego bi rad; toda njegova misel je vedno pri Njem. Dvomim, da bi bila znak starosti in smrtne slutnje — ne, mislim, da izhaja iz njegovega lepega človeškega ponosa. Nekoliko pa iz občutka nekake ponižanosti: za nekoga, ki je Lev Tolstoj, je poniževalno, da se mora podrediti nekemu bacilu. Če bi bil naravoslovec, bi gotovo zamišljal genialne podmene in izumljaj velike stvari.

II.

Njegove roke so čudovite, — ne lepe, marveč grčave in žilaste in vendar polne posebnega izraza in stvariteljske moči. Take roke je imel najbrž Leonardo da Vinci. S takimi rokami je mogoče vse storiti. Včasih med pogovorom premika prste, jih skrči polagoma v pest, potem pa jo nenadoma odpre in pove dobro, tehtovito besedo. Ta človek je kakor Bog, — ne kakor kak Zebaot ali Olimpijec, marveč kakor kak ruski bog, ki »sedi pod zlato lipo na javorovem prestolu«, ne zelo veličasten, toda zvijačnejši nego vsi drugi bogovi.

III.

Do Sulerzyckega je nežen kakor do kake ženske. Njegova ljubezen k Čehovu je očetovska in nekaj stvariteljskega ponosa je v nji; Suler pa vzbuja v njem nežnost, stalno učestje in očaranje, ki po vsem videzu čarovnika nikoli ne utruja. To čuvstvo je morebiti nekoliko smešno, kakor zaljubljenost stare device v mopsa, mačko ali papigo. Suler je očarljivo svoboden ptič iz neke čudne, tuje dežele. Sto takih ljudi bi spremenilo obraz in dušo provincialnega mesta. Razbili bi mu obraz in mu napolnili dušo s strastjo za noroglave, genialne nagode. Sulerja človek ljubi lahkotno in veselo, in kadar vidim, kako brezbrizne so z njim ženske, se čudim in jezim. Toda pod to nebrižnostjo se morda zelo spretno skriva previdnost: Suler ni zanesljiv. Kaj bo storil jutri? Morda vrže bombo, morda pojde za gostilniškega pevca. Energije ima za tri življenja. In življenskega ognja toliko, da se iskri kakor razbeljeno železo.

Enkrat pa je bil zelo nejevoljen na Sulerja. Leopold je nagibal k anarhizmu in je mnogokrat vneto govoril o osebni svobodi; ob takih prilikah se mu je Lev Nikolajevič zmeraj posmehoval.

Pomnim: Sulerzycki je dobil neko tenko brošurico kneza Krapotkina. Razvnel se je ob nji in je ves dan govoril o modrosti anarhizma in modroval naravnost uničujoče.

»Ah, Levuška, nehaj, to je dolgočasno!« je rekel Lev Nikolajevič nejevoljno. »Govoriš kakor papiga, zmerom eno besedo: svoboda — svoboda... Kje je pa zmisel? Če dosežeš svobodo v svojem zmislu, kakor si jo ti predstavljaš, — kaj bo potlej? Filozofsko govorjeno: brezdanja praznina. V življenju, v dejanju bi bil pa lenuh in zaje-dalec. Če bi bil svoboden v svojem zmislu, kaj bi te še vezalo na življenje in na ljudi? Poglej jih — tiči so svobodni, pa si le vijejo gnezda. Ti bi si niti gnezda ne zvil, uteševal bi svoj spolni nagon, kakor bi pač nanese, — kakor pes. Le malo resno premisli to stvar! Videl boš in občutil, da je koncem koncev taka svoboda samo praznota, razbrzdanost.«

Nabral je čelo v jezne gube, pomolčal nekaj časa in tiho pristavil: »Kristus je bil svoboden, Buddha tudi, — in vendar sta vzela greh sveta nase in prostovoljno šla v ječo življenja. Dalje ni prišel nihče. Nihče! In ti? In mi? Vsi kopravimo po osvobojenju od dolžnosti do bližnjega, — toda prav čut za te dolžnosti nas je naredil ljudi. Če bi ne bilo takih čuvstev, bi živeli kakor živali...«

In se je zasmejal.

»Zdaj pa vendar premišljamo, kako bi se bolj prav živelo. Veliko haska sicer ni od tega, malo pa tudi ne. Vidiš, prerekaš se z mano in si tako divji, da imaš čisto plav nos, ne udariš me pa le ne, niti ne zmerjaš me ne! Če bi se čutil resnično svobodnega, bi me kratkomalo ubil!«

Spet je premolknil za trenutek; nato je nadaljeval:

»Svoboda je, — če se vse in vsi strinjajo z menoj. Toda potem me sploh več ni, zakaj sami sebe čutimo samo, kadar ob kaj zadenemo in kadar smo s čim v nasprotju.«

IV.

Goldenweiser je igral Chopina. To je privedlo Leva Nikolajeviča na naslednje misli: »Majhen nemški knez je nekoč dejal: »Kdor hoče imeti sužnje, mora čim več muzicirati!« To je pravilna misel, točno opazovanje. Muzika otopi duha. Najbolj so to spoznali katoličani. Naši popi bi se kajpada nikoli ne pomirili z Mendelsonom v cerkvi. Neki pop iz Tuzle mi je hotel dopovedati, da Kristus ni bil Jud, čeprav je bil sin judovskega boga in je imel Judinjo za mater. To je priznal; toda navzlic temu je trdil: »To je nemogoče.« Vprašal sem ga: »Kako pa je potem?« Skomignil je z rameni in rekel: »To je zame skrivnost!«

V.

»Intelektualec« v našem zmislu je bil že knez Vladimirko iz Galiča, ki je že v 12. stoletju drzno izjavil: »V našem času se čudeži ne dogajajo več.« Odtlej je minulo šest stoletij in »intelektualci« blebetajo še vedno: »Čudežev ni. Čudežev ni.« Ljudstvo pa še prav tako verjame v čudeže kakor v 12. stoletju.«

VI.

»Manjšina potrebuje Boga, ker ima vse drugo, — večina pa, ker nima nič.«

Jaz bi rekel drugače: večina ljudi veruje v Boga iz strahopetnosti, — in le redki iz polnosti srca.

»Ali imate radi Andersenove pravljice?« je vprašal zamišljen. »Ko je izšel prevod Marka Vovčka, jih nisem razumel; deset let kasneje sem vzel knjigo spet v roko, prebiral sem jo in sem nenadoma jasno začutil, da je moral biti Andersen zelo osamel! Zelo! Ne poznam njegovega življenja. Kolikor mi je znano, je živel zmedeno, večno na potovanjih; toda to samo potrjuje moj občutek: bil je osamel. Prav zaradi tega se je obrnil do otrok, čeprav je bilo to zabloda. Kakor da bi imeli otroci več usmiljenja nego odrasli! Otroci sploh niso sočutni, ne morejo biti.«

VII.

Svetoval mi je, naj berem buddhistične religiozne knjige. O budhizmu in Kristu govori vedno sentimentalno; o Kristu posebno medlo. Nič oduševljenosti, nič vznesenosti ni v njegovih besedah, niti iskrice notranjega ognja. Mislim, da smatra Krista za preprosteža, za usmiljenja vrednega, in čeprav ga včasih občuduje, ne verjamem, da ga ljubi. Kakor da bi se bal zanj, da bi ga dekleta zasmehovala, če bi se pojavil v kaki ruski vasi.

VIII.

Danes je bil pri njem veliki knez Nikolaj Mihajlovič, očitno zelo bister človek. Zelo je skromen in redkobeseden. Ima simpatične oči, lepo postavo, mirne kretnje. Lev Nikolajevič se mu je prijazno smehljajal in govoril deloma francosko, deloma angleško. Rusko je dejal:

»Karamzin je pisal za carja, Solovjov široko in dolgočasno, — Ključevski pa sebi v zabavo. Prebrisana glava: ko ga bereš, misliš, da hvali; ko pa se vglobiš, spoznaš, da zabavlja.«

Nekdo je omenil Sabelina.

»Zelo skrben. Kakor kak diurnist. Zbiralec iz nagnjenja: zbira vse, kar je vredno in kar ni. Pojedine opisuje, kakor da se ni še nikoli do sita najedel. Toda zelo, zelo zajemljiv.«

IX.

Spominja na ruske romarje, ki hodijo vse svoje življenje ob palici križem sveta in ki preromajo tisoče vrst od samostana do samostana, od relikvije do relikvije, strahotno brezdomni in tuji vsemu in vsakomur. Svet ni zanje, — Bog tudi ne. Molijo ga iz navade, na dnu srca pa ga sovražijo: — zakaj nas goni po svetu od enega kraja do drugega? Zakaj? Ljudje so parobki, korenine, kamni na poti; človek se spotika obnje in včasi mu prizadevajo bolečine. Lahko jih je pogrešati; toda včasi je prijetno, koga spraviti v začudenje, če mu pokažeš, kako malo si mu podoben, kako se razlikuješ od njega.

X.

»Pruski Friderik je zelo pravilno dejal: ‚Vsakdo naj se zveliča na svoj način!‘ Ko je umiral je rekel: ‚Sit sem gospodovanja nad sužnji!‘ Tako imenovani veliki možje so vedno polni protislovij; to se jim odpušča hkratu z vsemi drugimi bedastočami. Čeprav protislovnost ni bedastoča: bedak je svojeglav, a si ne more nasprotovati. Da, Friedrik je bil poseben človek: med Nemci je zaslovel kot najboljši vladar, in vendar jih ni mogel trpeti: niti Goethe in Wieland mu nista bila po duši.«

XI.

»Romantika izvira iz strahu, pogledati resnici v obraz,« je rekel včeraj ob Balmontovih pesmih. Suler mu ni pritrdil in je deklamiral od razburjenja jecljajoč, zelo patetično še nekaj stihov.

»To niso nobeni stih, Levuška, to je šušmarstvo, — mlatva prazne slame, gerundistika, kakor se je reklo v srednjem veku, nezmišselno cingljanje. Poezija je neumetelna. Ko je Fet zapisal:

Neznano mi je, kaj naj pojem,
A pesem v meni že zori.

je pokazal pravi ljudski čut za poezijo. Kmet tudi ne ve, da je pesnik — s svojim ah, oh in joj — toda njegova pesem je resnična in mu prihaja globoko iz duše kakor ptiču. Vaši moderni si samo izmišljajo. Tiste neumne stvari poznaš: articles de Paris, — tvoji stihotvorci počenjajo isto. Tudi klavirni stih, Nekrasova so vsi izmišljeni, izumetničeni.«

»In Béranger?« je vprašal Suler.

»Béranger? To je nekaj čisto drugega. Kaj imamo skupnega s Francozi? To je polteno ljudstvo: življenje duha mu je manj važno nego meso. Za Francoza je žena prva stvar. Izrabljeno, oslabeledo ljudstvo. Zdravniki trdijo, da so vsi sušični ljudje zelo polteni.«

Suler se je pričel v svoji odkritosti srditeje prerekati in je navoril težko razumljivo množino besedi. Lev Nikolajevič ga je pogledal in je rekel s širokim smehljajem:

»Danes si muhast kakor dekle, ki je zrelo za zakon, pa nima ženina.«

XII.

Bolezen ga je še bolj izsušila, nekaj je izžgala v njem. Zdi se, da je postal v notranjosti lahkotnejši, prozornejši in bolj uravnotežen. Oči ima še ostrejša, pogled prodiren. Posluša te pozorno, kakor da bi se spominjal nečesa, kar je pozabil, ali kakor da z vso vero pričakuje nečesa novega, kar mu še ni znano.

V Jasni se mi je zdel kakor človek, ki vse ve in ki se nima ničesar več naučiti, kakor človek, ki je rešil vsa vprašanja.

XIII.

Če bi bil riba, bi kajpada živel v oceanu in ne bi nikdar plaval po medzemnih morjih ali celo po plehkkih vodah kopnih rek. Tukaj šviga in se igra okrog njega majhen ribji rod: ne zanima jih, kaj govori, ne potrebujejo ga; njegov molk jih ne straši in ne gane. Toda molčati ume učinkovito in spretno, kakor pravi puščavnik, ki je obrnil svetu hrbet. Čeprav mnogo govori o svojih predmetih, je vendar čutiti, da o marsičem molči. So stvari, ki jih ni moči nikomur povedati. Gotovo goji misli, katerih se boji.

XIV.

Nekdo mu je poslal čedno inačico pripovedke o Kristovem kumiču. Prebral jo je z veseljem Sulerju in Čehovu — bral je čudovito! Posebno ga je zabavalo, kako hudiči trapijo graščake. V tem mi nekaj ni ugajalo! Neodkrit ne more biti; če pa ni neodkrit, je še huje.

Potem je dejal:

»Tako lepo pesnijo kmetje! Vse je preprosto, malo besedi in dosti čustva. Prava modrost je redkih besedi, kakor so besede molitve: 'Gospod, usmili se!'

Ta pravljica je pa vendar okrutna.

XV.

Njegovo zanimanje zame je čisto etnografsko. Zanj sem zastopnik nekega plemena, ki mu je malo znano, — drugega nič.

XVI.

Bral sem mu svojo povest 'Bik'. Zelo se je smejal in me je hvalil, češ da dobro poznam »jezikovne zvijače«.

»Toda besedi ne postavljate dobro: vsi vaši kmetje govore prepaletno. V življenju govore neumno, brez zveze, — človek nikoli takoj ne ve, kaj bi radi. To delajo nalašč, — za neumnostjo besedi skrivajo zmeraj željo, da bi ti prišel z besedo na dan. Prebrisan kmet ne bo

nikoli precej pokazal, da ima pamet, — to mu ne bi bilo v prid. Znano mu je, da se govori z neumnim človekom prostodušno in brez zvijač. To pa ravno hoče! Odkriti stojite pred njim in takoj vidj vse vaše slabosti. Kmet je nezaupljiv; niti svoji ženi si ne upa povedati kake skrivne misli. Pri vas so vsi ljudje preodkriti; vsaka povest je koncil brihtnih glav. Vse govori v aforizmih, — to tudi ni pravilno. Aforizem je ruščini tuj.«

»A poslovice in rekla?«

»To je druga stvar. To ni šele danes ustvarjeno.«

»Vi vendar sami dostikrat govorite v aforizmih!«

»Nikoli! Mimo tega je pri vas vse okrašeno: ljudje in narava, — posebno pa ljudje! Tako je delal Leskov, zavit in narejen pisatelj. Danes ga ne bere živa duša. Ne dajte se nikomur voditi, ne bojte se nikogar, — potem bo vse prav ...«

XVII.

V nekem zvezku njegovega dnevnika, ki mi ga je dal brati, me je presenetil čudni aforizem: »Bog je — moje koprnjenje.«

Ko sem mu davi zvezek vrnil, sem ga vprašal, kaj pomeni.

»Nedogovorjena misel,« je rekel in je pogledal s stisnjenimi očmi v stran. »Najbrž sem hotel reči: Bog je moje koprnjenje spoznati ga ... Ne, ne to ...« Zasmel se, zvil zvezek in ga vtaknil v veliki žep svoje halje. Z Bogom je v zelo nejasnih odnošajih, ki me včasih spominjajo na odnošaje »dveh medvedov v enem brlogu«.

XVIII.

O znanosti.

»Znanost je kakor palica zlatá, ki so ga izdelali šarlatanski alkimisti. Vi bi jo radi naredili preprostejšo, vsemu ljudstvu dostopno, torej morate nakovati veliko ponarejenega denarja. Če bo ljudstvo nekoč spoznalo pravo vrednost tega denarja, nam ne bo hvaležno.«

XIX.

Sprehajala sva se v Jusupovskem parku. Pripovedoval je sijajno o šegah moskovske aristokracije. Močna ruska kmetica je delala na cvetlični gredi. Pravokotno sklonjena, je kazala svoje slonovske noge in prsa, ki so imela gotovo svojih deset funtov, so se zibala. Ogle doval jo je natanko.

»Takele kariatide so nosile breme vsega tega sijaja in vse te brezumnosti. Ne le delo tlačanov in njihovih žen, ne le tlaka in desetina, — ne, v pravem pomenu besede: njihova kri, kri ljudstva! Če se ne bi plemstvo zdaj pa zdaj parilo s takimi — takimi kobilami, bi že zdavnaj izumrlo. Brez kazni ni mogoče tako tratiti svojih moči, kakor jih je mladina mojega časa. Toda marsikdo se je izdivjal, se oženil s tlačanskim dekletom in je rodil še dobro potomstvo. Tako jih je tudi tukaj reševala kmetiška moč, ki jim povsod pomaga. Mora že biti tako, da polovica vsake plemiške hiše potrači svoje moči zase, druga polovica pa se razide v gosti vaški krvi in jo nekoliko razredči. To je čisto dobro.«

XX.

O ženskah govori rad in veliko kakor francoski romanopisec, toda vedno grobo kakor ruski kmet. Prej mi je bilo to neprijetno. Danes je rekel Čehovu v Mandlovem parku:

»Ali ste veliko nečistovali v mladosti?«

Anton Pavlovič se je v zadregi nasmehnil, poskubel je svojo brado in zamrmral nekaj nerazumljivega. Lev Nikolajevič pa je pogledal po morju in priznal:

»Jaz sem bil neugnan...«

To je povedal skrušeno in končal z več nego grobo kmetiško besedo. Tedaj sem prvič opazil, kako preprosto jo je izgovoril, kakor da ji ne bi vedel nadomestila. Iz njegovih kosmatih ust se slišijo take besede preprosto, vsakdanje in izgubljaajo svojo soldaško surovost in nesramnost. Spominjam se svojega prvega srečanja z njim, najinega pogovora o »Varenki Olesovi« in o »Šestindvajsetih ter eni«. Z navadnega stališča je bilo njegovo govorjenje ena sama vrsta »nespodobnih« besed. Takrat sem bil zelo v zadregi, celo užaljen sem bil; mislil sem, da me nima za sposobnega, razumeti drugačno govorico. Sedaj razumem, kako neumna je bila moja nejevolja.

XXI.

Sedel je na kameniti klopi pod cipresami tako izsušen, majhen in siv, in je bil vendarle podoben kakemu Zebaotu, ki je nekoliko utrujen in se zabava s tem, da oponaša ščinkavca. Ptič je pel v temni zeleni gošči. Gledal je z napol stisnjenimi očmi tja, nabiral ustnice kakor otrok in poskušal nespretno žvižgati.

»Kako je ta stvarica huda! Prav divja! Kakšen ptič je to?«

Povedal sem mu, da je ščinkavec in da je ljubosumnost za tega ptiča posebno značilna lastnost.

»Vse življenje eno samo pesem — pa ljubosumen! Človek ima na stotine pesmi v duši, pa ga oštevamo zaradi ljubosumnosti. Ali je to pravično?« je dejal zamišljen, kakor da vprašuje sebe. »So trenutki, v katerih moški ženski več pove, nego sme o njem vedeti. On pove in takoj spet pozabi, ona si pa zapomni. Morebiti izvira ljubosumnost iz strahu, ponižati svojo dušo, iz strahu pred ponižanjem, pred smešnostjo? Ni nevarna tista ženska, ki drži moža za..., marveč tista, ki ga drži za dušo.«

Ko sem opomnil, da so te besede v protislovju z njegovo »Kreutzerjevo sonato«, je prešinil vso njegovo brado blesk smehljaja; in je odgovoril:

»Saj tudi ščinkavec nisem.«

Zvečer je dejal nenadoma na sprehodu:

»Človek mora prebiti potrese, epidemije, strahovite bolezni in vse duševne muke. Toda najhujša tragedija njegovega življenja je zmeraj bila, je in ostane — tragedija spalnice.«

Pri teh besedah se je svečano nasmehnil. Včasi ima široki, mirni smehljaj človeka, ki je nekaj zelo težkega prebolel ali ki ga je minila mučna bolečina, zaradi katere je dolgo trpel. Vsaka misel se zavrti v njegovo dušo kakor klop: ali jo izdere takoj ali pa jo pusti, da se napije njegove krvi in da sama odpade.

Nekoč je govoril zelo zajemljivo o stoicizmu. Med pogovorom pa je postal nenadoma mračen, mlasknil je z ustnicami in dejal zelo strogo: »Steganoje‘ se pravi, ne ,stežanoje‘! Eksistira ,stegať in ,stjažat‘, ne pa (stežat‘).«

Njegove besede niso imele prav nobene zveze s stoiško filozofijo. Opazil je moje začudenje, pokazal z glavo na vrata v sosedno sobo in hlastno dejal:

»Oni pravijo zmeraj: ,stežanoje odejalo‘ (prešita odeja).«

In je nadaljeval:

»Renan je sladkoben blebetač.«

Meni je večkrat dejal:

»Vi pripovedujete dobro, svojevrstno, krepko — ne knjižno.«

Toda opazil je vsako stilistično nepazljivost. Nekoč je rekel polglasno, kakor sam sebi:

»Vi pravite: ,podobno‘, takoj nato pa: ,absolutno‘ — ko bi lahko prav dobro rekli ,popolnoma‘.«

Včasih je grajal:

»Hlipkij subjekt! (Slaboten človek). Kako je mogoče skupaj postaviti dve za jezikovni čut tako različni besedi! To ni lepo!«

Njegova tenkočutnost v jezikovnih stvareh se mi je včasih zdela skoro bolešno pretirana. Nekoč je dejal:

»Pri nekem pisatelju sem naletel v enem stavku na besedi ,koška‘ (mačka) in ,kiška‘ (črevo). Ostudno! Prav slabo mi je postalo.«

Včasih je razglabljal:

»Podoždjom‘ (počakajmo) in ,pod doždjom‘ (v dežju)? Kje je tukaj kaka zveza?«

Nekoč se je vrnil iz parka in je povedal:

»Pravkar je dejal naš vrtnar: ,Nasilu stolkovalsa‘. (Komaj sem se sporazumel). Čudno — ali ne? Kujejo se sidra, ne pa mize. Kako morata biti glagola: ,kovat‘ (kovati); in ,tolkovat‘ (tolmačiti) v zvezi? Jezikoslovcev ne maram, vsi so sholasti, — toda v jeziku imajo obdelati važen predmet. Vporabljam besede, ki jih prav nič ne razumemo. Na primer, kako sta nastala glagola ,prosit‘ (prosit) in ,brosit‘ (vreči)?

Posebno pogosto je govoril o jeziku Dostojevskega:

»Pisal je strahotno, celo namenoma grdo, — preverjen sem, da namenoma, da je koketiral s tem. To naj bi se kaj reklo! V njegovem ,Idiotu‘ je nekje rečeno: ,afiševat‘. Mislim, da je nalašč zaobrnil besedo ,afiširovat‘, ker je tuja, zapadnoevropska beseda. Pri njem boste našli pa tudi čisto nedopustne napake. Idiot pravi nekje: ,Osel je dober in koristen človek‘, in nihče se ne smeje, čeprav bi te besede morale izzvati smeh ali kako opazko. To pravi pred tremi sestrami, ki se mu vendar tako rade posmehujejo, posebno Aglaja! Ta roman velja za slabega: najhujše se mi zdi, da je knez Myškin epileptik. Če bi bil zdrav, bi nas njegova srčna preprostost in čistost zelo ganili. Dostojevskij ni imel poguma, narisati ga zdravega. Zdravih ljudi ni imel rad. Bil je preverjen, da mora biti ves svet bolan, ker je bil sam bolan.«

Prebral je Sulerju in meni inačico prizora o padcu in grehu »Očeta Sergjeja«. Neusmiljen prizor! Suler je našobil ustnice in se je vznemirjen premikal po stolu.

»Kaj pa ti je? Ali ti ne ugaja?« je vprašal Lev Nikolajevič.
»To je preokrutno! Čisto ko pri Dostojevskem. To ostudno dekle! Prsa ima kakor mlince, — in vse to. Zakaj ne greši z lepo, zdravo žensko?«

»To bi bil neopravičljiv greh. Zdaj ga lahko opravičiš z njegovim usmiljenjem do dekleta. Kdo bi maral tako, kakršna je ta?«

»Tega ne razumem...«

»Ti marsičesa ne razumeš, Levuška. Zvite glave ravno nisi...«

Nato je prišla žena Andreja Lvoviča in pogovor se je pretrgal. Ko sta ona in Suler odšla, mi je rekel Lev Nikolajevič:

»Leopold je najčistejši človek, ki ga poznam. On je tudi tak: če bi kaj zlega storil, bi storil iz sočutja do koga.«

XXII.

Največkrat govori o Bogu, o kmetu in o ženski. O literaturi govori redko in škopo, kakor da bi mu bila tuje področje. Do ženske goji, kakor se mi zdi, neutolažljivo sovraštvo in ji rad bere levite, če ni Kitty ali Nataša, to se pravi, preomejeno bitje. Ali je to sovraštvo moža, ki ni utegnil požeti toliko sreče, kolikor bi jo lahko, ali je sovraštvo duha do „poniževalnih nagonov mesa“? Toda sovraštvo je in sicer mrzlo sovraštvo kakor v „Ani Karenini“. O „poniževalnih nagonih mesa“ je zelo lepo govoril v nedeljo, ko je govoril s Čehovim in Jelpatjevskim o Rousseaujevi »Spovedi«. Suler je njegove besede zapisal; pozneje, ko je kuhal kavo, pa je listič sežgal na špiritovki. Drugič nekoč je sežgal sodbo Leva Nikolajeviča o Ibsenu. Nekoč je izgubil beležke o simboliki poročnega rituala, o katerem je Lev Nikolajevič povedal zelo paganske stvari, ki so se v marsičem strinjale z V. V. Rozanovim.

XXIII.

Davi so bili tukaj štundisti iz Feodosije. Danes govori ves dan navdušeno o kmetih.

Pri zajtrku: »Prišla sta, oba krepka, čvrsta človeka. Eden je rekel: „Nevabljena prihajava“, druga pa, „Bog daj, da bi ne bila tepena“.« In je prasn timeril v otroški smeh, ki mu je stresal celo telo.

Po zajtrku na terasi:

»Ljudske govorice kmalu sploh ne bomo več razumeli. Mi govorimo o razvojni teoriji, o historični vlogi osebnosti, o evoluciji znanosti, o dizenteriji, — kmet pa pravi: „Šilo se ne spravlja v vrečo“, in vse teorije in evolucije so klavrne in smešne, ker so ljudstvu nerazumljive in nepotrebne. Kmet je močnejši od nas, bolj trdoživ; nam se morda lahko primeri tisto, kar se je rodu Aztekov, o katerem so pripovedovali nekemu učenjaku: „Azteki so izumrli; živi še pa-piga, ki govori nekaj besed njihovega jezika.“

XXIV.

»S telesom je ženska bolj odkritosrčna nego mož, toda njene misli so bolj lažnjive. Ali če laže, si sama ne verjame. Rousseau pa je lagal — in si verjel.«

PAUL VERLAINE \ PESMI

PREVEDEL V. Š.

SONET

Gospod, ozri se, glej, kako mi je:
v solzah klečim v veselju neizrečenem,
Tvoj glas blaži me in boli obenem,
a vse je sladko: radost in solzé.

V veselju, v solzah drami, kliče me
rog bojni na bojišču vsem ognjenem,
na ščitih angeli v modrem, sneženem
blešče se; klic mi vliva moč v srcé.

Zamaknjen sem ... zgrozim se, da izbran
nevreden sem, a Milost je brezbrežna.
Hudo mi je ... srce gori ... Skesan

klečim, čeprav bojazen neizbežna
mi up kali, ki si mi ga odkril,
in dih mi je trepetajoč.

V JEČI

Nad streho modro je nebó,
molče se smeje,
nad streho trese se drevo
in ziblje veje.

Na nebu nad menoj
skrivnostno pritrkava,
na drevu pred menoj
ptič toži, poskakljava.

Moj Bog, moj Bog, življenje je
preprosto, mirno, —
od daleč šum pojema, razteza se
tam mesto neizmerno.

Kaj jočeš, vedno ob lini si
s svojo grenkostjo,
povej, oh, kaj si storil ti
s svojo mladostjo?

JESENSKA PESEM

Globoki stóki,
jesenskih gosli zvoki
me navdajajo
z boljó in z njo
srce plašno
opajajo.

In ko trpkó
udari kladivo,
duši me in bledim;

spomin budi
mi prejšnje dni,
bridko ihtim.

In čisto ném
z zlim vetrom grem,
sem mu igrača,
in me
zdaj sem, zdaj tje
ko mrtev list obrača.

VLADIMIR BARTOL \ SAMO KRATEK RAČUN

...Ko pa je bila človeška narava prerezana na dvoje, je prva polovica s hrepenenjem iskala drugo polovico.

Platon: Gostija.

V knjižnici Saint Génévieve, nasproti pariškega Panthéona, sem spoznal svoje dni doktorja Janeza Boštjančiča. Oba sva brskala po starih knjigah in stikala za napol pozabljenimi rokopisi. Spočetka prav za prav nisem vedel, da mi je rojak, čeprav se mi je zdel njegov obraz nekam sumljivo domač, tako da bi ga bil najrajši kar pozdravil. Šele ko je spregovoril par stavkov, sem sklepal iz izgovarjave njegove francoščine, da ne more biti drugega, kakor Slovenec. Predstavil sem se mu in že po kratkem razgovoru sva se prav dobro sporazumela. Ukvarjal se je z zgodovino in ni mi bilo treba mnogo časa, da sem spoznal v njem človeka izredno viscke in temeljite izobrazbe. Bil je srednjevelik, tršat tridesetletnik, z energično, po sredi preklano brado in nenavadno živih, sivih oči. Povedal mi je, da že več let študira po svetu; bil je v Rimu, Florenci, na Dunaju in v Berlinu. Prihodnje leto da namerava v London. Nekaj let je prejemal državno štipendijo, sedaj da živi od neke dedščine. Čudil sem se, da mi je bilo njegovo ime doslej popolnoma neznano. To dejstvo mi je pojasnil, češ, da ga že osem let ni bilo v domovini.

Ko sva zapustila knjižnico, se mi je zdel nekam raztresen. Med pripovedovanjem se je neprestano ogledoval po mimoidočih in če sva prehitela žensko, se je bliskoma ozrl in ji pogledal v obraz. Ako ji je oči zasenčeval klobuk, se je sklonil, ko da bi hotel za vsako ceno videti, kdo se skriva pod njim. Toda vse to je delal nekam mehanično, kakor da sledi le stari navadi.

Ko sva se bila še parkrat sešla, sem ga vpeljal v svojo družbo. Dekletom se je zdel zanimiv, Walter pa, ta nemško-italijanski Slovenec, ga je obsodil za »nadutega Kranjca«. Boštjančič se mu je oddolžil na ta način, da me je vprašal, kaj me neki vleče k takemu »poliranemu gentlemanu«. Iz tega njunega istočasnega in obojestranskega odboja sem sodil, da morata imeti nekje v globinah težnje, ki so si, morda uprav radi svoje sorodnosti v dejanskem življenju med seboj v napoto.

Kmalu se je pokazalo, kje sta se križala njuna značaja. V naši družbi je bila Čehinja, lepa študentka Lidiya, katero osvojiti se je trudil Walter že nekaj časa. Že se mi je zdelo, da bo odjenjala, ko je padel iznenada vmes doktor Boštjančič in se začel silovito potegovati za njeno naklonjenost. Z Walterjem sta se začela obsipati z zbadljivkami in dekle se je očitno prav dobro počutilo med dvema ognjema.

Kmalu pa sem opazil na njej čudno izpremembo. Postala je tišja in lica so ji nekam zbledela. Toda vročični ogenj v njenih očeh je izdajal, da je vzljubila. Walter se je umaknil iz družbe. V svojem optimizmu se je tolažil, češ, meni bi bila itak le bežna avantura, medtem ko se je Boštjančič nedvomno resno zaljubil vanjo. Čemu bi ju motil v njunih čuvstvih? Lepo bi bilo vse to, da se ni pripeljala baš takrat v Pariz

znanka iz Ljubljane, gospodična Marica. Privedel sem jo v družbo in — Boštjančič se je čez noč zaljubil vanjo. Pustil je Lidijo na cedilu in izginil z Marico, ki si jo je bil bliskoma osvojil, iz našega kroga.

Razburjenje, solze, očitki. Lidija se je priključila svojim rojakom, Walter je sklenil, da pokliče Boštjančiča na odgovor. Komaj sem ga pregovoril, da je prepustil meni to vse prej ko prijetno pot. Hotel sem namreč preprečiti morebiten škandal, ki bi imel za nas tam v Parizu lahko prav slabe posledice.

Takoj drugo jutro sem obiskal Boštjančiča v njegovem hotelu. Da bi izključil kako neprijetno svidenje, sem vprašal vratarja, če je sam v svoji sobi. Pritrdil je. S težkim srcem sem stopil v dvigalo.

Potrkal sem in odprl vrata. Sedel je za mizo, zatopljen v čitanje debele knjige, ki jo je odložil, ko me je zagledal. Ponudil mi je roko, ki sem jo sprejel z resnim obrazom. Malce ironično se je nasmehnil, ko mi je ponudil, naj sedem.

»Da govoriva brez ovinkov,« je dejal takoj. »Vem, čemu ste prišli.«

»Tem bolje,« sem pripomnil.

»Hočete, kajpada, nekako opravičbo za moje ponašanje v družbi, v katero ste me bili vpeljali. Prav. Pravico imate do tega. Samo kako vam pojasniti stvar, ki nikakor ni tako enostavna, kakor bi človek sodil na prvi pogled?«

»To je vaša stvar, gospod.«

»Seveda je moja stvar,« se je zasmejal. »Razmišljam samo, kako bi se izrazil, da bi vam bilo vse to razumljivejše.«

»Ali naj vam pomagam?«

»Če hočete, prosim.«

»Čemu ste kar na lepem zapustili Lidijo?«

»Ker sem se v drugo zaljubil.«

»To je kaj preprosto povedano. Kaže v jasni luči ves vaš brezvestni cinizem, o katerem nisem niti sanjal, ko sem vas bil spoznal. Nikoli si ne bi bil mislil, da premore tudi slovenska inteligenca vam podobne tipe.«

»Vaša sodba je ostra, gospod. Vendar pomagati ne morem. Tako je bilo, kot sem povedal.«

»In kaj nameravate z gospodično Marico?«

»Razšla sva se.«

Bilo mi je, ko da me je lopnil po glavi.

»Kako?« sem vprašal.

»Kaj hočete? Razšla sva se.«

»Zakaj, če smem vprašati?«

»Ker sva uvidela, da nisva drug za drugega.«

»Povedati vam hočem v obraz: nesramen zapeljivec ste!«

Vstal sem.

Tudi Boštjančič je vstal.

»Motite se. Iščem žene, da bi se poročil.«

Pogledal sem ga, če govori resno. Ne, ni se šalil.

»Vi niste pri pravi pameti. Nekaj v vaši glavi ni v redu,« sem mu rekel.

»Mogoče, čeprav smatram sebe za dobrega računarja.«
 »Čuvstva nimajo z računi nobene skupnosti.«
 »Mislite?« me je vprašal in mi zopet ponudil stol. »Sedite, prosim, le še za trenotek. Če me hočete poslušati, vam dokažem, da imajo tudi v čuvstvenem življenju računi lahko prav velik pomen. Sicer pa, kaj, če bi šla na kozarček? Slovenci se pri vinu vendarle še najlaže pogovorimo.«
 »Kaj bi imel proti temu?«
 »Pojdiva torej.«

Sedla sva v malo pivnico nekje med Seino in ulico Saint Germain.
 »Kaj ste hoteli povedati?« sem vprašal Boštjančiča, ko so nama bili prinesli rdečega francoskega vina. Natočila sva si in izpila kozarec.
 »Da začnem,« je dejal, ko si je prižgal cigareto. »Gotovo ste bili že kdaj zaljubljeni. Morda enkrat bolj, drugič manj srečno. Tudi se vam je bilo nemara že pripetilo, da se je zagledala v vas ženska, za katero pa vam ni bilo veliko. Čemu pripisujete to ujemanje ali neujemanje čuvstev?«
 »Pač večjemu ali manjšemu medsebojnemu odgovarjanju, boljšemu ali slabšemu vživetju drugega v drugega. Tako sodim.«
 »Torej: čim popolnejša naj bo ljubezen, tem večja mora biti tedaj harmonija med obema značajema? Saj ste mislili tako?«
 »Tako nekako, čeprav se mi zde besede kakor »medsebojna harmonija« že modno obrabljene.«
 »To je vseeno. Nesrečna ljubezen bi imela torej svoj izvor v nekakem neodgovarjanju med značajema, temeljila bi na nekakšni zmoti zaljubljenega?«
 »Lahko tudi onega, ki ni zaljubljen.«
 »Se vam zdi? Mogoče. Na vsak način je občutljivost za odtenke duševnosti našega sočloveka lahko zelo različna. Oni, ki je bolj grob, ne bo občutil meznatih disharmonij, ki jih dojemljivejši nedvomno opazi. Iz tega izvira medsebojno nesoglasje. Taka značaja se pač ne ujemata in med njima popolne harmonije ne more biti. Zato nista drug za drugega.«
 »Lahko si mislim še drug vzrok za nesrečno ljubezen,« sem mu oporekal. »Platon na primer je menil, da ljubimo predvsem popolnost, lepoto, in če vidimo torej ti lastnosti v neki osebi v posebno visoki meri in se zato vanjo zaljubimo, se kaj lahko zgodi, da jih ona ne vidi v nas, temveč v nekem drugem, in evo vam nesreče v ljubezni.«
 »Mislim, da se motite, kar se tega tiče. Ločiti morate namreč dvojno ljubezen, kakor nam potrjuje izkušnja. Prvič ljubezen do vsega lepega, do umetnosti takorekoč, ki jo prenesemo seveda tudi lahko na človeka. Ta ljubezen v svojem jedru ne išče odziva. Ljubezen, katero imam jaz v mislih, pa je oni elementarni instinkt, ono elementarno čuvstvo enega spola do drugega, ki najde svoje najvišje zadoščenje šele v medsebojni združitvi, v čim bolj harmoničnem liku, ki se iz te združitve stvari. Ono čuvstvo, ki temelji v zavesti, da sta tako moški, kot ženska, vsak zase nepopolni bitji, ki zahtevata dopolnitve. Saj poznate bajko iz Platonove »Gostije«, ki veli, da ni

bil prvotni človek še ločen v dve polovici, temveč da se je to šele pozneje zgodilo? Od tedaj, meni Grk, iščeta ti polovici s hrepenenjem druga drugo. V tem smislu najdeta lahko samo oni bitji popolno medsebojno zadovoljstvo, ki si v vsakem oziru popolnoma odgovarjata.«

»Potemtakem bi moral imeti vsak človek, bodisi moški ali ženska, nekoga, ki bi mu v vseh potankostih odgovarjal in s katerim bi mogel biti srečen?«

»Nedvomno.«

»Toda čemu potem toliko nesrečnih zakonov, toliko ljubezenskih tragedij po svetu?«

»To, vidite, vam pojasni kratek račun in sedaj sva prišla na točko, o kateri sem vam hotel govoriti.«

Izpil je kozarec na dušek in si natočil novega. Na njegovih licih se je prikazala rahla rdečica. Zdelo se mi je, da mu je alkohol polagoma začel lezti v glavo.

»Poslušajte torej,« je povzel. »Na tej zemlji nas biva malone dve milijardi ljudi. Narodi in rase so pomešani med seboj, da je veselje. Recimo, da odpadejo vkljub temu tri četrtine na rodove, ki so nam v svojem jedru tuji. Ostane nas pa vendarle še kakih petsto milijonov. Lepo število, mar ne? Polovica moških in polovica žensk. Od teh dvestoinpetdeset milijonov žensk vzemimo, da pride v poštev za vsakega od nas moških za ljubezen samo četrtnina, čeprav doraščajo v resnici v času, ko smo mi sposobni, da ljubimo, vedno nove generacije, — torej več kot šestdeset milijonov. Verjetnost, da naletite na ono, ki bi vam najbolj odgovarjala, je v tem slučaju samo — ena šestdesetmilijontinka, torej tako majhna možnost, da z njo v praktičnem življenju sploh računati ne morete. Poleg tega, da je morda še celo ta edina ženska sto klafter oddaljena od bitja, ki bi z vami tvorila zares popolno harmonijo.«

Z rutico si je obrisal potno čelo. Premislil sem njegova izvajanja in vprašal:

»Kje pa je zapisano, da je na svetu samo ena ženska, ki bi vam, najbolj odgovarjala?«

»To vam kaj lahko pojasnim s kratkim logičnim razmišljanjem,« mi je odvrnil. »Ali si morete misliti na primer človeka, ki bi vam bil v vsakem oziru popolnoma enak? — Seveda ne. Pač pa so vam ljudje bolj ali manj podobni. Pazite sedaj. Od vas pa do onega, ki vam najmanj sliči, pelje nedvomno cela lestevica prehodov. Vzemite sedaj žensko iz vaše okolice, ki vam kolikor toliko odgovarja. Mar si ne morete misliti nekeje drugo, ki bi se še bolj skladala z vašim značajem? Nedvomno. Tako, vidite, vas povede logična pot do onega bitja, ki se z vami najbolje ujema, s čemer seveda nočem trditi, da bi bilo to bitje že oni poslednji ideal, ki je koncem koncev vendarle uresničen samo v naši k popolnosti stremeči fantaziji.«

Začuden sem napenjal možgane, da bi mu sledil.

»Potemtakem je skoro vselej, ko se zaljubite, največja verjetnost, da si niste prave izbrali?« sem ga vprašal.

»Približno ena šestdesetmilijontinka verjetnosti samo, kakor sva bila prej ugotovila,« se je glasil njegov odgovor.

»Če bi hotel biti po vašem človek dosleden, bi se sploh nikoli ne mogel zaljubiti?«

»K sreči ogromni množini ljudi ta račun sploh ne pride do zavesti, čeprav je tako preprost, da je pred mano kakor na dlani. Seveda so v njem še neke zapletenosti zaradi številnih križajočih se lastnosti, ki tiče v posamezniku, tako da dobite prav za prav celo množico lestvic, ki se vam pa vendarle od vseh strani bolj in bolj približujejo. Neko bitje vam na primer odgovarja bolj v teh, drugo v drugih lastnostih. Vendar vas tudi v tem slučaju privede točnejša analiza do istih zaključkov, ki sem vam jih bil preje razložil.«

»Torej bi moral iz vaših izvajanj sklepati, da je vsaka nesrečna ljubezen nezmisel? Zakaj samo malo v svet nam je treba pogledati, pa že naletimo na bitje, ki nam je po svojih lastnostih bližje od onega, ki ga »nesrečno« ljubimo?«

»Popolnoma samoobsebi umevno. Ljudje se samo iz gole neumnosti streljajo, zastrupljajo in obešajo zavoljo nesrečne ljubezni. Kako silno zaničujem take bedake! Kako smešni so! Če jih le malo spreleti po hrbtu, če jim srce malce živahnejše zapolje ali če jim šine kri v lica, pa že vpijejo in obešajo na veliki zvon besede: »Ljubezen! Velika ljubezen!! Edinstvena, enkratna ljubezen!!!« In še v misel jim ne pride, da živi komaj par kilometrov daleč dekle, ki bi lahko v njih zanetilo še desetkrat silnejši ogenj!«

Strme sem pokimal z glavo. »Iz vaših besed zveni goli cinizem,« sem pripomnil. »Velike zgodovinske ljubezni dokazujejo povsem nekaj drugega.«

»Nemara mislite na Danteja in Beatrico? Haha! Fantom. Izrodek pesniških možganov. Ali pa na Petrarko in Lauro? Domišljija. Morda pa na Prešerna in Julijo? Klasičen primer autosugestije. Prepričan sem, da bi bili Grki, če bi bili poznali Satana, dopolnili ono pravljico o človeku, ki so ga bogovi presekali na dve polovici, takole: Ko so bile polovice vseh praljudi vsaksebi, jih je Hudič pograbil in zmašil v ogromno rešeto. Tam jih je tako temeljito zrešetal in pretresel, da letata sedaj, ko jih je bil znova vsul na zemljo, obe pripadajoči si polovici okoli in iščeta v brezmejnem, blaznem koprnjenju druga drugo in se nikoli ne najmeta. Zakaj prav mogoče je, da je en delček nekje v Sibiriji, drugi pa stika zaman po Južni Ameriki in ga z brezumnim hrepenenjem išče.«

Nekaj časa sva oba molčala. Boštjančiču so močno gorela lica. Večkrat si je bil med govorom z rutico obrisal potno čelo. Oči so se mu iskrale kakor v rahli pijanosti.

»Za vraga vendar!« sem naposled vzkliknil. »Saj ste si s tem, da ste si bili zgradili onile sistem, vendarle za vselej zgradili pot do vsake iskrene in resnične ljubezni! Kaj zares niste nikoli v svojem življenju ljubili?«

»Mar mislite, da nisem tudi jaz iz mesa in krvi, kakor so drugi?« me je zavrnil. »Da, tudi jaz sem se bil nekoč tako bedasto zaljubil. In ko sem nato razmišljal o tej nori, nespametni in nesrečni ljubezni, se mi je nenadoma posvetilo, da je vsa ona tako imenovana »visoka ljubezen« nezmisel. Računček, ki sem ga bil preje razvil pred vami, me je morda rešil brezumnega koraka, ki bi ga noben hudič več ne mogel popraviti.«

»Dobra tolažba ta vaš račun,« sem mu rekel.

»Kakšna tolažba!!« je nenadoma vzrožil in ves vskipel od jeze. »Resnica, gola resnica je. Kako naj kot razsoden človek verujem, da je bila moja mladostna ljubezen oni, le šestdesetmilijontinko verjetni slučaj, ki se vendar nikoli ne more uresničiti!?«

»Ostajam še vedno pri svojem prepričanju, da se čuvstvom z računi ne da priti v okom,« sem mu odvrnil.

»Vi ste bedak!« se je znova raztogotil. »Mislite, da govorim tako, ker mi je bilo vino stopilo v glavo? Povem vam, da so moji računi do pičice pravilni in vsaka nova ljubezen, ki jo poskušam, mi jih le še bolj potrjuje. Spoznal sem namreč, da se od onega časa, ko sem prišel do njih, ne morem zaljubiti več.«

»Toda po vaših prejšnjih besedah sklepam, da zeva nekje na dnu vašega srca še vedno stara, nezaceljena rana,« sem vrtal dalje vanj. »In še vedno vztrajam pri misli, da ste si bili svoj matematični sistem zgradili samo zato, da se nekako utolažite in spravite s svetom.«

Na ves glas se je zakrohotal.

»Menda mi vendar ne nameravate pretipavati teh mojih ubogih obisti,« je dejal, ko je umiril svoj smeh, ki se mi je zdel nekam čudno spačen, skoro bolesten. »Rajši izpijva še steklenico in pozabiva na vse račune in na vsa čuvstva. Saj človek koncem koncev nima boljšega prijatelja, kakor je požirek močnega, zdravega vina. Dixi.«

Tako sva zaključila najin pogovor in taksi je pripeljal vsakega dokaj pozno in v najboljšem razpoloženju na njegov dom. Kmalu nato je Boštjančič izginil iz Pariza in do danes nisem izvedel, kod se potika. Nemara je za deveto goro vendarle iztaknil ono šestdesetmilijonto ženo, o kateri je dejal, da jo išče vsakdo izmed nas z brezmejnimi hrepenenjem, je pa v resnici nikoli najti ne more. Tudi jaz pravim: Dixi.

MIRAN JARC \ NEKAJ IMEN V SODOBNI FRANCOSKI KNJIŽEVNOSTI

V prav tako ostri kot orokavičeni borbi med tradicionalisti in oblikovalci izrazitega dvajsetega veka, se izvija v obliko sodobna francoska proza, ki se ponaša z deli — plodovi skrajno tankega posluha za besedo, stavek in gradnjo. Ta tankovestnost za formo je tako občutljiva, da se zdi včasih celo načelna borba stilistično akrobatstvo, ki ima samo sebi namen. Tako se opajaš nad lepo vazo, ob kateri morda celo pozabiš, da naj bo dragocen okvir za cvetlice.

Oba tabora sta enakomočna: tabor dedičev in tabor večnih brezdomcev. Dediči se zatekajo k virom čistega stavka, jasnih in bistrih misli, premih in vedrih gledanj, kakor, da so bistvene lastnosti francoskega duha samo jasnost, iskrost, rezkost. Ali prav tako je francoski A. Gide iskajoč venomer novih formul, premikajoč okvir svojih obzorij, nemiren v vsaki novi izpovedi, ki je pa vendarle izpovedana jasno in otipljivo.

Galska Francija je prav tako resnična kot Gotska in obratno. Pošteni in marljivi Sully-Prudhomme s parnasovci vred je bil prav tako neopravičen smatrati svoj izraz za edino veljavno obliko francoskega stiha, kot skitalski pustolovec Arthur Rimband, ki je bil učitelj velikemu učencu Paulu Claudelu.

V tem narodu, ki ima ogromno zaslugo, da je dal Evropi veliko revolucijo, pa so literarni boji manj sunkoviti kot drugod v Evropi. Mladi nekam neopaženo nastopijo in složno žive poleg starih, kakor da neko vsesplošno razumevanje drobi nevarne osti fanatičnih pcedincev. Tisoče in tisoče jih piše danes vzgledno prozo. Težko jih je ločiti med seboj, komu bi dal prvenstvo. Toda nekaj imen se je izkristaliziralo. Izmed zelo pomembnih sodobnikov je **Jean Girandoux**, dnevno zaposlen v diplomatski službi, kakor toliko francoskih književnikov (n. pr. Paul Claudel, Paul Morand i. dr.), v svojih delih izredno izlikan in presenetljiv. Ta presenetljivost izvira iz njegove gibkosti in lahkote, s katero se polašča doživetij, kot se porajajo samo v skrajno civiliziranem sodobniku. Girandoux se je sam izjavil odklonilno proti ckostenelim čuvarjem tradicije, češ: »zdi se mi, da se je izza XVIII. veka francoski slog izneveril svoji pravi naravi, kajti naš jezik je bil pravzaprav vedno nenavadno bogat v izrazih, pesniško žarovit in zanosit in sposoben za razodevanja tajnosti. Zadnja leta pa se francoščina spet razvija v to opuščeno smer, privzema dinamizem na račun prejšnje jasnosti in duhovitosti, ki sta bili često le praznota in igračkanje«. Njegov roman »Siegfried et le Limousin« je tipično sodobno aktivistično delo, prav tako kot ljubke sličice »Provinciales«, dasi so poslednje nežno mirna opazovanja in gledanja žitja in bitja daleč proč od velemera.

S **Paulom Morandem** pa doživljaš razgibano in burno vrtoglavo evropskih središč. Njegovi zbirki novel »Ouvert la Nuit« in »Fermé la Nuit« sta mu prinesli svetovni sloves. Prizori divjih kontrastov: strah in groza, razkošje in beda, stik najvišjih vrhov družbe z najbednejšimi z dna, brzina in opoj, svetovljanstvo in brezdomstvo, kinematografizem, električna napetost prizorov, razpaljenost telesnih objemov, na dnu pa pritajen obup utrujenosti in iztreznjenja.

Paul Morand je vedno na potu. Spoznanje vztoka mu je narekovalo »Živečega Budo«, ki je pa bolj ostroumno duhovičenje ob nasprotstvu zapada in izhoda kot pa objektivna epska mojstrovina. Sploh je Morand, ki je bil napisal tudi roman »Levis et Irène«, mojster kratke novele, kakršne so zbrane tudi v knjigi »Galantna Evropa«, v kateri se pred nami filmsko odigravajo burni prizori iz vseh koncev Evrope, ne izvemši sovjetskih republik.

Svetovljanski je bil tudi **Blaise Cendrars**, ki je v svojih prvencih vzbudil osuplost zaradi mrzličnosti, ki je takrat sodobniki niso bili vajeni. Njegova duhovna antena sprejema najdalnejše tokove in valove iz vseh delov sveta. Njegovi romani so istočasno pesnitve, drame in matematične enačbe. Pred njim ni nihče izrazil takega življenja. To je internacijonalizem, bliskovita bežnost podob, filmska pestrost in napetost. Skrajna zgoščenost odlikuje njegova dela, ki so pravzaprav nekak dnevnik pesnikovih romanj po svetu. Cendrars je

predstavnik onega umetnika, ki je preko dobrega in zlega, ki se samo čudi onemu, ki se roga nad kaleidoskopnim vrvežem sveta, vse od rdeče Moskve pa do vročične Brazilije, in obcestni kamni njegovih romanj so Berlin, Newyork, Paris Rim, Dakar... Cendrarsovo celotno delo je izraz brezkončnega hrepenenja, polastiti se življenja zemlje in človeka v vseh oblikah in barvah.

Po Evropi pa ga je predvsem proslavilo njegovo »Zlato« (L'Or). »Zlato« je pustolovska zgodba mogočnega skitalca Suterja, ki ga je pestra usoda privedla čez morje v Kalifornijo, kjer je odkril bogate rudnike zlata, postal nekronani vladar ogromnega ozemlja, ki ga je pozneje izgubil, začel svojo čudaško pravdo z velikimi državami za svoje rudnike in umrl zapuščen in osiromačen.

Ta roman, ki bi ga bilo vredno posloveniti, je pisan z redko jedrovitostjo, kakor da naj služi filmskemu režiserju kot navodilna knjiga. Dogodki se vrstijo v premi črti bliskovito in smotreno. Tako more nizati prizore samo pisatelj, ki zna čudežno objektivirati vzgib vsake misli, nihaj vsakega čustva. Cendrars lirik pa se je izkazal v »M o r a v a g i n e«, ki je ples rdeče, črno, zeleno in žolto barvanih prigod. Ta »povest« je zares novodobna zlitina poezije in humorja, pesnitev romanj, ki so sestavljena iz samih presenečenj in nenadnosti.

Od najdrznejših je gotovo **Pierre Mac Orlan**, čigar izjave so značilne za mišljenje in stremljenje sodobnih: »... naš vek je globok kot renesansa, toda latinska civilizacija je mrtva. Verujem v novo čuvstvenost, ki bo preobrazila tudi socijalno življenje. Edino novo v literaturi mora biti ekspresivnost trenutnosti in evropstvo. Za nas so mrtvi vsi oni, ki govore še o nacionalnosti. Moderni pisatelj mora biti podoben telefonski centrali. Naš je čas brzine in visoke napetosti. Mi smo šele podlaga, prišel bo pa za nami nekdo, ki bo uporabil naše uspehe in zmote, ki bo stvarnik del, ki jih mi komaj sanjamo...«

Orlanova »La Cavalière Elsa« je tako spontano delo, ki ga naši predniki sploh ne bi mogli razumeti. Podobno »La Venus internationale«. Ali je nova čuvstvenost doživljanje v sportu? V svojih delih ga proslavlja **Henri de Montherlant**, ki se s ponosom sklicuje na svoj družinski grb: »Čim več nasprotnikov, tem več zmag!« Voja ga je presenetila sredi študij, naučila ga pa je zaničevati vsako trpljenje, ki izvira iz sterilnega premišljanja. Zanj so taki tihi »mučeniki« bitja, ki zločinsko ubijajo čas in neodgovorno tratijo energijo, namesto da bi se udejstvovali aktivno za dosego nove ravnine človeštva, za dosego »integralnega zdravja«. Njegov roman »Les Bestiaires« (Gladijatorji) je slavospev telesni hrabrosti, uvaja ga značilen moto »Pač je borno tako čuvstvovanje, v katerem telo nima neposrednega deleža«. Ob prikazovanju bikoborbe se mu utrinjajo reminiscence na paganski kult Sonca in njegovega božjega tovariša Mitre.

Olimpijcem sta posvečeni tudi mojstrovini »Raj v senci mečev« in »Enajstorica pred zlatimi vrati«, kjer slavi svoj ples sport. Dinamičen v smeri pustolovstev je **Francis Carco**, pisatelj proslulega »Jésus la Caille«, ki občuduje Poeja, Hoffmanna, Rimbaudja in Dostojevskega, kajti »nič mi ni bolj zoperno kot Voltairejeva lesenost, prav tako sovražim vsako cukrenost in naškrobanost. Med fantantom Hoffmannom in čarodejem Dostojevskim se širi ogromnost neizčrpnih doživetij.«

Svojestven je tudi **Jean Cocteau**, ki ljubi hudcušne storijske in hrupne dogodovščine. Sovraži hamletsko skrbnost češ: »močni preskoči potok, ne da bi se spraševal, če ni razdalja preširoka. Seveda se skakaču vsi rogajo, kesneje mu pa vendar le pritrjujejo.« Cocteau je avtor »Rta dobre nade« in proslule »Velike zablode«. Neisprosnost sovraži pisatelje, ki barantajo z občinstvom za uspeh. »Umetaina mora nali-kovati zaboju, ki miruje kot skala. Občinstvo mora priti samo od sebe in se sprehajati okrog čudaškega zaboja«.

Po svojih »Iskavcih zlata«, v katerih zremo bedo in grozo povojnega Dunaja, je zaslovel **Pierre Hamp**, ki živi zunaj Pariza v tišini in ubranosti, odkoder pošilja v svet romane kakor »La peine des Hommes«, široke slike dela in vrveža delavskih množic. Hamp pojmuje književnost kot bodrilo za čim uspešnejši socialni razvoj, zato ji odkazuje važno mesto v vrsti kulturnih udejstvanj. Biti književnik se pravi izvrševati najplemenitejši in najtežji poklic. »Sele, če slediš realizmu svoje dobe, se odvadiš laganju. Ne drži se samo znamenj, biti moraš glasnik in sotrudnik svoje dobe. Doslej so se pisatelji prezvesto oklepali simbolov in gesel in se izneverjali realnosti. Z opazovanjem in s poskušanjem ustvariš vrednote. Glavno zlo je duševno suženjstvo. Treba si je znati urediti ravnovesje med duhom in telesom. Treba je predvsem ljubiti delo, sicer nas zagrne popolna propast.« P. Hamp je tudi vnet sportnik-rokoborec.

Med najbolj umerjene, najbolj »klasične«, najbistrejše in, recimo, najbolj »francoske« pa spada **Pierre Mille**, ki je napisal izredno uspelo humoristično mojstrovino »Monarh« — karikaturu južnjaka. Mična je njegova knjiga črtic in povestic »M. Barbe-Bleu et Madame.« Popolno nasprotje Hampu ali pa Montherlantu je **François Mauriac**, ki prikazuje neprestano borbo med mesom in milostjo (grâce). Primerjaj romana: »Ognjena reka« ali pa »Gobavčev poljub«. Freudovska psihoanalitična razkrojenost ga spremlja ob njegovem sinteziziranju, ki ga bo najbolj razumel čitatelj, ki je sam v križnem ognju strasti in vesti, čeprav Mauriac sam trdi, da so njegovi romani zanimivi tudi za nekatolike, ki sicer zanikajo milost, kajti »čemur jaz pravim milost, pravijo neverniki usoda, zakonitost Vesoljstva, zvezdavadnica, demon, notranji glas, ki usodno kliče in posega v naše dejanje in nehanje.« Od Mauriaca ni daleč do skupine pesnikov samotnosti, ki si sličejo v tem, da podčrtavajo tujstvo, ki navdaja človeka do človeka, pokrajine do sleherne stvari. Najizrazitejši predstavnik te smeri je **Ed. Estaunié** (»Skrito življenje«, »Odtis«, »Cesta kliče« i. t. d.). Vse osebe njegovih romanov žive vsaka sama zase kakor v dosmrtni ječi, nikoli ne seže njen krik do druge, ki bi mogla odmevati. V dosmrtnem ujetništvu duš je baš bistvo tragičnosti. Objektivnosti ni. Ravnin je toliko, kolikor nastopajočih oseb. To je perspektiva relativizma. Osebe preminevajo v sence, ki se spet zgoščujejo, čas zavzema grozečo pomembnost, prostor je pozorišče tisočernih križajočih se ravnin.

V posebnem poglavju bom prihodnjič spregovoril še o nadrealistih, ki so našli sotrudništva in odmeva tudi v srbohrv. književnosti.

JOŽE KRANJC \ S TIHOTAPCEM.

Na meji sem zlezal v priklopni voz lokomotive, zakopal sem se med premog in počakal. Tako skrivaj priti v lokomotivo ni bilo težko, saj je stala preje v kurilnici, kurjač in strojevodja pa sta si nekje tešila žejo. Ko je zasijala na zapornici bela luč in je nekje na postaji zakričal iz teme mlad, tenak glas: — od — hod!, je zapiskalo in tovorni vlak je sunkoma zagazil čez kretnice in zapeljal po tračnicah. Premog me je tiščal in pa bal sem se, da me ne podre, ker je jel kurjač ropotati z lopato, zato sem se počasi izkopal, se dvignil in skočil naravnost v prostor, kjer sta bila strojevodja in kurjač. Izpod kotla me je zbodla v oči boleča svetloba, klecnil sem in padel na kolena prav pred kurjača. Temu je omahnila lopata, prestrašeno je odprl oči, nato pa si je obrisal obraz in se glasno zasmeljal:

— Ná ga hudiča!

Debeli strojevodja se je počasi ozrl in me premeril od nog do glave:

— Kje si se vzelo, fante?

— Tja bi rad..., sem dejal in sem si otepaval kolena..., tja čez, Trst bi si rad ogledal.

— Hudiča, Trst ogledal! je zavpil strojevodja. Kam si dal tovor?

— Kakšen tovor?..., sem zajeceljal. Pa menda ne misli, da sem tat, ki je ukradel bogve kaj in sedaj pobega iz države.

— Čakaj! mi je zagrozil. — Izročim te karabinerjem!... Nenadoma pa je pogledal ven in zavpil: — Hudič, izgini, no, tja za stroj! Ali hočeš, da te vidi obmejna straža?... Še mene zapró..., je rekel čez čas in se obrnil v šipo pred seboj.

Kurjač me je sunil v prostor ob kotlu. Nenadoma mi je postalo žal, da sem se kar tako napotil od doma, pustil šole in sledil nevem-kakšnemu klicu, ki me je pognal po svetu.

— Vraga..., sem si mislil..., saj me res zapro, če me dobe. In niti poti ne vem; kod se bom skrival? Pa kaj hočem? Tu sem. Vlak puha proti Postojni — prepozno! Če me ujamejo, me ujamejo, če ne, pa...!

Od kotla je žarela vame vlažna vročina. Čutil sem, kako mi znojne kaplje lezejo čez lica. Srajca je postajala mokra, ovratnik se je mehčal.

Stopil sem korak globlje, ko sem se nenadoma zadel ob živo postavo. Stresnil sem se, hotel sem zavpiti, pa me je že nekdo zgrabil za roko in mi jo trdo stisnil. Teman glas mi je šepnil:

— Tiho!

Nisem videl nikogar. Le slišal sem glas, ki je govoril v moje uho:

— Sredi pota vozi vlak počasi. Tam skočiva!

Ne vem, ampak samoobsebi umevno se mi je zdelo to v tem trenutku.

— Prav! sem rekel in biló mi je, ko da mi je teža padla od prs.

— Kaj pa nosiš? je spet vprašal moški glas, ... tobak ali kokain?

— Nič! sem skoro zavpil ob blazni misli, da me ima nekdo za tihotapca.

Vlak je jel cviliti. Tračnice so se obračale v novo smer in kolesa so pritiskala nanje z večjo silo.

— Sedaj se peljemo čez mejo..., mi je pojasnil novi tovariš.

— V drugi državi smo! sem šepnil blaženo.

Tedaj me je sunil mož za meno.

— Pripravi se!

Čutil sem, kako se oprta. Meni so se že tresle noge, pripravljene na skok.

— Sedaj! je zavpil mož in me porinil. V brezmislici sem se pogнал in skočil v jarek ob tračnicah. Za meno je skočil moj drug.

— Hudiči! je zavpil kurjač. Vlak je zbežal mimo naju.

Tovariš ni padel in je že bil na nogah, ko sem se pobral. Sklonil se je, da bi mi podal roko in me je vprašal:

— Ali si se udaril?

— Ne! sem odgovoril..., nikakor... in me je bilo sram, da sem tako plah. Glas mi je trepetal, kolena so mi svojevoljno drhtela. Stisnil sem zobe in sem se zagledal v fanta. Ta ves visok in močan me je začudeno tipal s svojimi svetlimi očmi, krog ust se mu je zibal smehljaj, kakor da se čudi, kako da hodim ponoči čez mejo, pa brez vsega.

— Si si opomogel? je rekel. Ko sem nekaj nerazumljivega zamrmral, je ukazal:

— Pojdiva! Popravil si je oprtalnice in z dolgim korakom stopil med smreke. Jaz pa tiho za njim, ko da ne morem brez njega nikamor.

Ko so naju zgrabile temne roke sence, je tovariš nekoliko obstal, prisluhnil, nato pa je zamahnil z roko, češ, nič hudega, nič se ne boj, in je začel pripovedovati:

— Tobak nosim!... Njegov glas je bil pritajen, kar skrivnostno med šumenjem gozda.

— Ne boj se vendar... je dodal..., kakšen človek pa si prav za prav? Saj slišim, kako ti utriplje srce...

Res sem globoko dihal. Tako samega sem se počutil v tej veliki temi, kakor da bi bil res prav sam. — Nič mi ni, nič..., sem spravil skozi zobe...

— Živeti moram, tako je! je nadaljeval. Vsak živi po svoje. Kaj hočem z bajto, ki visi ob škarp. In niti krpe zemlje nimam. Pa dolžan sem. To se pravi, podedoval sem dolg. O, pa se bom postavil na svoje noge, prej ali slej. Sedaj nosim vsak teden dvakrat.

Nenadoma je umolknil in se ustavil.

— Veš, kaj..., je rekel..., ali mi boš pomagal nazaj grede?

— Nazaj? sem se začudil.

— Menda! Svilo! je pojasnil.

Čudno se mi je zdelo, kako govori o revščini, pa nosi poln nahrbtnik in govori o svili... saj tobak vendar ni zastoj. Zato sem ga vprašal, ko me je počasi mineval strah.

— Kje pa dobiš denar za vse to?

Trdo je zastavil palico v mehko zemljo:

— Ne nosim zase. Dvajset nas nosi za enega. Tisti je seveda doma. Denar nam daje in procen, škodo trpi sam. Zakaj prisenetijo nas včasih. Takrat zbežimo in pustimo vse.

Čez nekaj časa je pripomnil:

— Tudi jaz bom, če bo Bog dal, kmalu začel na svoje. Takrat ne bom več sam nosil.

Zamislil se je. Menda je računal, kolikokrat mora še čez, da bo tobak lahko sam kupil in si najel pomočnike. Stopal je trdno, ko da ve za vsako stezico, za vsak list. Niti enkrat ni počila vejica pod njegovimi koraki, kaj še, da bi se spodtaknil, kakor jaz, ki sem se zadel v vsako korenino. Tako sva hodila drug za drugim med drevjem, ki se je jelo redčiti. Skozi goste veje sem že ugledal v daljavi majhne, trepetajoče lučke razsvetljenih oken.

— Tod bo huda! je pripomnil tovariš in pokazal na plan, po kateri se je vila siva cesta. — Hoditi bova morala namreč po cesti, da bova manj sumljiva. In dostikrat patroljirajo.

Samo pokimal sem, on pa je pogledal nazaj in pokazal zobe, ko da se smeje.

Nenadoma je obstal. Položil je roko k ušesu in se oziral na vse strani. Močno je vlekel vase sapo, tako da sem slutil, kako mu trepečejo napete nosnice.

— Kaj pa je?, sem plašno vprašal.

— Pst! Tiho! je zasikal in se bliskovito vlegel na tla.

— Lezi, hudič! me je sunil z nogo, da sem omahnil in padel počez. Nato se je splazil k meni, prav do obraza in šepnil:

— Ali sem te hudo? No, no..., je mrmral, čez nekaj časa pa je stegnil roko in mi namignil:

— Poslušaj!

Zazrl sem se na cesto. Pritajeni korakj so odmevali po kamenju.

— Nekdo gre! je dejal tovariš. — Kar čakajva, saj imava časa, kakor tobaka.

Minute so tekle počasi. Nič ne vem, kako dolgo sem trepetal med resjem in mislil vse vprek. Dobro pa se spominjam, kako lahko mi je bilo pri srcu ob zavesti, da ležim neviden in nesluten.

Tovariš je ostro strmel na cesto in poslušal, nenadoma pa me je udaril s komolcem:

— Poglej!

Po cesti od meje sta prišla dva moža z nahrbtniki. Tik drug ob drugem sta stopala, vsa bela v obraz in sta se neprestano ozirala na vse strani.

— Mežnarjev je, je godrnjal tovariš sam vase. Premlad je še, pa jo kar tako primaha, ko da bi šel k poroki. Nikdar ni bil prav prijatelj s pametjo.

Nenadoma je ostro zaklicalo iz grmovja na oni strani ceste:

— Alt!

Moža sta za hip obstala. Nato pa sta se pognala naravnost po cesti. Preplašeno sta se lovila in sta bila, kakor brez glave. Nista menda tako blizu cilja že pričakovala, da ju presenetijo obmejnik.

— Alt!! je zakričalo s tenkim glasom, takoj nato pa se je posvetilo, počilo je, da je grozotno odmevalo od drevja. Zaslišal sem prečuden

krik. Moža sta planila v grmovje. Za njima so se pognale tri postave s puškami v rokah, ki so naglo vzrastle izza ceste. Kričaje so bežali po goščavi. Šelestelo je. Veje so se lomile. Le polagoma je utonilo vse v noči.

— Hudič! Mendá je celo zadet. Slišal sem njegov krik, se je oglasil tovariš in krčevito stiskal palico k sebi. Obrnil se je k meni:

— Kakor da bi šli nad zajce; si videl hudiče? Kaj je vse to? Kako malo pomeni človek! Kroglo v rebra — pa je konec!

Nejasno sem gledal krog sebe življenje. Mahu, drevja, sroboti. Tik pred seboj sem opazil svetlo zvezdo na nebu. Lahko bi jo zagrabil, tako je bila blizu. Občutil sem nenadoma svojo majhnost. In vendar sem svet zase, mogočen in živ. Naglo me je pograbil strah, da ne bi tudi jaz izgubil vsega, kar imam, samega sebe. Kakor v vročici sem jecljal:

— Nazaj grem, nazaj grem. Kod gre pot? Kam naj se obrnem? Tovariš se je nagnil k meni:

— Prismoda! Sedaj boš hodil nazaj, ko je pot prosta? Takale stvar te spravi iz tira? Kaj pa vendar misliš. Ali se ti zdi, da se bo kaj poznalo, če tudi bi Mežnarjev umrl? Moj oče je padel v vojni in niti malo se svet ni spremenil zavoljo tega! Tako je na svetu. Vesel bodi, da sta onadva preje prišla, drugače bi jo midva cvrla čez koroninje.

Malo teman je bil njegov glas. Toda njegove oči so žarele in gledale naravnost v moje.

— Ali si strahopeten! je nadaljeval. Še nikdar nisem hodil tako, kakor bom danes. Lahko vriskaš, pa ne bo nikogar od nikoder!

Napol se je dvignil in oprezno pogledal na vse strani in rekel:

— Alo! Greval!

Vzravnal se je in stopil na cesto. Jaz za njim. Tam me je počakal. Vštric sva šla proti Postojni in on ni tajil svojega glasu. Krepkó je govoril:

— Tako jo človek izkupi, da sam ne ve kdaj, ko se meče za vsakdanjim kruhom. Tudi v tovarnah jo dobiš po grbi, ko da bi mignil. Zgrabi te kolo, udari te koleno žage. Smrt je za vsakim vogalom. To pot sva ji ušla!

Nenadoma pa je stegnil roko, me prijel za prste in jih trdó stisnil. Ves mehak je bil njegov glas, ko je rekel:

— Vidiš, pa bova le srečno prišla. Morda je usojeno tako!

Ko sva dospela med hiše, sva se pred eno ustavila. Tovariš je s palico sunil v vrata, ki so se odprla. Stopila sva v vežo. Nahrbtnik je zletel pod stopnjice.

— Boš jedel? me je vprašal tovariš. Kaj molčiš? Le jej, le, da se odvežeš strahu.

Šla sva v izbo in sedla za eno izmed miz.

Natakarica je zaspano prišla od nekod in se začudila:

— Sta živa?

— Sva. Pa pošteno! se je nasmejal tovariš in si z dlanjo podprl obraz. Škripajoče je lesena ura na steni merila čas.

BRODER CHRISTIANSON \ ŠTIRJE SLOGI SEDANJOSTI

PREVEDEL MIRKO JAVORNIK

Odlomek iz knjige »Das Gesicht unserer Zeit«. 1930. Felsen Verlag, Buchenbach im Baden.

Navsezadnje kar nekam lahko pritrdiš Christiansonu, temu neznane-
nemu profesorju iz ne vem katerega nemškega provincialnega me-
steca. Mimo njegove budne samote je šlo vse: filozofija zadnjih
petdesetih let, vojska, tehnika, moda in vsi izrodki dneva, Spengler
in drugi velikani, geniji in norci in vse obupno grabenje in mrzlično
iskanje vsebine in poskusi oblikovanja duhovne podobe sedanjosti.
On je koncem koncev vse to ujel, zreduciral na najosnovnejše in dal
silno zgoščeno in preprosto knjigo, ki ti res odkrije ta zamotani obraz
našega časa v goli preprostosti in prazni hladnosti. Vsečina, (»kaj«)
življenja je vedno ista, spreminja se le »kako« in pa neke kompo-
nente življenja, ki vanje ta »kako« bistveno posega. Pojem sloga raz-
širi Christianson na vse življenje, na vse veje človeškega izživljanja
in objektivizacije. Kaže menjavanje sloga v ljubezni, arhitekturi, so-
cialnem gibanju, pisavi, glasbi, slikarstvu, poeziji, literaturi, plesu,
religiji, filozofiji. Slog je nekako najsilnejši in najneizogibnejši kvali-
tetni imperativ življenja. Njegova metoda je, kot to potrjuje sam
H. Hesseju, prenos grafološke metode, oziroma spektralne analize na
vse probleme življenja. Jezik je kakor moderno stavbarstvo, steklen,
jašen, hladen in vedno poudari le bistvo, včasih kot da bereš borzno
poročilo v neizprosni resničnosti števil. Sodobnost doživlja Christian-
son tako močno, kot morda nihče in je knjiga vzbudila med zaintere-
siranimi krogi silno zanimanje. Pri publiku pač ne, ker je predobra,
kot je nekdo dejal. Na čelo je zapisal: Mojim otrokom in bodočnosti.
Morda se ni zmotil.

Sedanjest ni matematična točka, ampak ima širino. Tako je obrazu
vsake sedanjosti vtisnjen več kot en slog: predvčerajšnji (P), vče-
rajšnji (V), današnji (D). Vsakega nosi in drži njegov rod; in vmes
je že, prost vseh rodov in čakajoč na jutrišnjega, vsebovanje potez
jutrišnjega (J) sloga. Dolgo pred ekspresionističnim časom je bilo
ustvarjeno in je čakalo glavno delo: Nietzschejev Zarathustra. Dolgo
pred našim časom so čakale slike Henrija Rousseauja; in malo jih
je takrat vedelo, da vsebujejo bodoče.

Danes nahajamo kot sedanje: v nekaterih odtenkih še zelo živi
P-slog, ki so ga v slikarstvu in grafiki nazvali **impresionizem**. Pro-
storni simbol: predmeti izgublajo obrise, se razkrajajo v ozračni
prostor, v spredke luči in barv. — Hitreje utrujajoči V-slog, **ekspre-
sionizem**; prostorni simbol v slikarstvu: pri zunanji sličnosti s P
vendar do temelja različno gledanje: Stvari ne izgublajo obrisa,
ampak obrisa sploh še nimajo; ne razkrajajo se v prostor, ampak na-
robe; prostor se hoče ostvariti, konkretizirati, hoče postati svet, le da
ne doseže prijemljivosti stvari: torej je v ekspresionističnih slikah
plavanje med trdno stvarjo in prostorom kot v impresionističnih, toda
z obrnjeno smerjo. — D-slog, **ново stvarnost**: tu stoji prostorno sim-
bolna stvar v sliki s trdnim obrisom in premočno prijemljivostjo;
vodi stavbarstvo in prostorni simbol pri njem je prevladovanje vo-
doravnice; kjer stoji pravokotnica v gradbi, ne vstaja ampak samo
spaja vodoravne plasti. — J-slog, **ново dinamike**: pri tem bodo v

zgradbah poudarjali pravokotnico in sicer dvigajočo, vstajajočo pravokotnico; pogledni poudarki so nameščeni visoko; ogli vodijo kvišku; gibanje pogleda se ne nehava razkrojeno ampak napeto in poudarjeno, kar ga vleče navzgor. Ritem v gibanju pogleda je torej jambski ali anapestični.

Nov slog nastane, če vznikne novo življenjsko čuvstvovanje in je dovolj močno, da si najde priličen (adekvaten) izraz. Mena slogov zadene vse ploskve življenja. Nov slog se ne kaže le v umetnosti, prav tako se lahko javlja v novih vzgojnih metodah, v ženski obleki, v družabni uvedbi, v znanostih; pisave se predrugačujejo z novim slogom; in neki drugi tip človeka ima prednost. Kollontayeva kaže v svoji »Ljubezni treh rodov« P-slog, V-slog in D-slog v erotiki.

Če si prej vprašal po slogu, morda po gotiki, se je glasil odgovor: zašiljeni loki, i. t. d. Našteli so ti izrazne znake sloga. Danes hočemo več. Worringer in še temeljiteje Ludwig Coellen sta nas učila, naj za vsakim takim pokretom iščemo nosilno življenjsko in svetno čuvstvovanje. Zdaj hočemo vedeti, za katero življenjsko čuvstvovanje je izraz zašiljeni lok.

In še drugo hočemo doznati. Izrazna znanost, ki jo je ustvaril Klages, naš priganja k vprašanju, zakaj dobiva življenjsko čuvstvovanje gotike baš v zašiljenem loku svoje primerno oblikovanje. Prav tako nam ne zadostuje zgolj slikanje ljubezenskih izprememb, kot jih daje Kollontayeva, ampak hočemo razumeti zvezo med trikratnim prevratom življenjskega čuvstvovanja in trikratnim prevratom erotike, v kolikor moremo. Hočemo razumeti, zakaj so včeraj stali v ospredju Lietzovi podeželski vzgojni domovi in danes Montessorijeve šole; zakaj je predvčerajšnjim žena morala nositi košarasto klobučno garnituro in danes zapirajoči klobučni obok; zakaj gradijo ljudje iz Bauhauusa vodoravno in Fritz Höger navpično.

Spoznanje sloga se ne posreči s sredstvi strogo natančne preizkusne znanosti. Noseče življenjsko čuvstvovanje se odmika vsakemu neposrednemu prijemu; izrazna znamenja so pač odkrito pred nami, toda ne v zanesljivi zvezi. D-slog n. pr. ni vse, kar se izdaja za moderno. Morda iščemo D-slog v literaturi in kličemo moderne pesnike: Klaus Mann? Ta je eklektik. Shaw? V liku je Shaw P-slog. Otto Flake? Njegove misli se vihte od P k D in J, pripoveduje jih pa v P-tonu. Ali, iščemo D-slog v prostorni umetnosti. Vsakdo misli pri tem na dessauski Bauhaus; ta pa ni na noben način enoten v slogu: Gopius, Mart Stam, sploh stavbeniki, in od slikarjev Albeas in Schlemmer, ti imajo mnogo D-potez; Nasprotno so pa slikarji Feininger, Handinsky in Kelle včerajšnji; in besedar Kallai diplomatsko posreduje med slogi. Ali, iščemo D-slog v glasbi: v jazzu je D-takt; toda kar danes, v začetku leta 1929, slišimo od resnejših umetnikov — Paula Hindemitha, Tocha in drugih takih — ti še niso v D-slogu, ampak morda tam, kjer je v V-slogu imel mesto kubizem Picassojev. Resna glasba je v slogu pogosto zaznatno za kulturo; zakaj neki? —

Spoznanje sloga nima torej nobene kar tako prenosne metode; potrebuje osebne intuicije. Sloge dojame le čisti, kdor tenko sliši notranji govor oblik in stvari in natančno čuti to, kar v njih skupaj spada.

A povedati je treba, da se intuicija danes drugače naravnava kot prej; kajti tudi intuicije imajo svoj časovno različen slog. Intuicija P-časa, morda pri Georgu Simmelu, se je uravnavala na lažno naznačujoče izreke. Danes je intuicija pripravljena, da daje natančne, stisnjene, izbrušene formule. Ni razumska, toda ima razumski zvok, kot vse v D-slogu. Vodi nas do tega, da lahko posebnost vsakega sloga izrekamo v trdnih pojmi: tako določno, kot če matematikar za celo vrsto ulomkov kaže skupni imenovalac.

J-slog kakega časa najti, je najtežje, zato ker ga ne nosi noben rod in se zato pojavlja le raztreseno; posreči se pa le, če je J baš končnica v sebi vezane, logično skupne zaporednosti slogov. So take zaporednosti, ki spadajo skupaj kot štirje stavki v simfoniji; če poznaš tri stavke, lahko sklepaš in uganeš značaj četrtega. Tako je bila v Goethejevem času simfonična zaporednost: prosvitljenost, Sturm und Drang, klasicizem, romantika; in iz prvih treh stavkov je bilo mogoče sklepati na romantiko: kot na sintezo Sturma und Dranga, ter klasicizma, ki je nanju vplivala prosvitljenost. Danes je slično: naš J-slog je končni stavek v sebi sklenjene zaporednosti, od katere smo prve tri stavke že čuli in jih imamo še v ušesih: impresijonizem, ekspresijonizem, novo stvarnost; in iz tega lahko razbereš, brez preroškega daru, toda po zaporednosti slogov logično prihajajoči slog, naš J-slog, ki ga v naprej krstimo za »novo dinamiko«. Razlog za poimenovanje bomo pozneje povedali. Če smo ga na ta način sklepač uganili, šele potem slišimo iz motnjave glasov v času tudi štedljive glasove, ki nosijo poteze prihajajočega, pogosto ne da bi sami vedeli za to.

Vsak slog ima svojo dobro in slabo stran; izrazna znamenja dobre strani niso na zunaj prav zelo različna od onih slabe strani, tako, da jih tisti, ki se drži samo zunanosti, težko razlikuje. Od Hlagesa vemo, da sta izraz moči in izraz slabosti nazunaj lahko med seboj slična. N. pr. nepravilnost pisave je lahko izraz močnega čuvstva in gonilnosti ali pa izraz šibke volje. Tako se vrši tudi napredek do novega sloga iz moči ali iz slabosti. Iz moči: novo življensko čustvo sili, ne najde v prejšnjem primerne izraza in si krči novo izrazno pot. Iz slabosti: nepokoj in lakota po dražilih pri notranji praznoti, potreba menjavanja, hotenja, da bi bili apartni kot zadoščenje za občutke manjvrednosti, veselje do posnemanja, vse to žene do tega, da se človek polašča najnovejših izraznih poti. Pogosto spoznamo šibkost baš v tem, da novo pretirava: épater le bourgeois (zadiviti, presenetiti meščana) je znamenje neke negotovosti. Preotipljive teme nekih impresionistov, vse prekričeče oblikovne zaletavosti mladostnega sloga ali ljudi od Bauhausa še ne dokazujejo prekipajoče moči, kot bi oni radi, temveč slabost.

Če postavimo dobremu D-ženskemu tipu, kot je n. pr. Greta Garbo, nasproti po slogu sorodne ji ameriške tappers, te deklice ena kot druga, drzne, samozavestne, vitke in ljubke, nepomembne, povprečno lepe, z nasmehom lutke, s pudrom in ustnikom, brezosebne in gladko zamenljive kot strojni izdelki: to je plus in minus. Ali če se spominjamo na krasni, sveži prizvok schillerskega ovratnika in piščali v prvih časih mladinskega gibanja, in kako

splahnelo se nam kaže prav to na koncu: čutimo nasprotje med plusom in minusom.

S tem skromnim razmišljanjem dobimo važen pogled: slogi so sami na sebi vrednotno neutralni. Noben slog ni sam na sebi nad drugim. Šele višina moči ali šibkosti odločuje o vrednosti ali nevrednosti. Nezmiselno je, če kdo kak slog sam na sebi hvali in ga zameta. Mena sloga ne pomeni dviga v stopnjah. Od dviga ali padanja višine, samo od tega je zavisno napredovanje ali nazadovanje. Ta resnica je kakor sama po sebi umevna; toda kdo jo ustvarja v svojih sodbah? Vsak slog stavi sebe kot absolutno višino: »doseženo je«.

Iz vrednotne neutralnosti slogov seveda ne sledi, da bi bil za določenega človeka ali za določeno ljudstvo vsak slog enako dober. V tem osebnem odnosu leži boljše in slabše. Najboljši je slog, ki je primeren tipu. To ne oporeka prejšnjemu, zakaj tak tipični slog je samo zato najboljši, ker pozitivnemu omogoča razvoj. Gotika je bila za Nemčijo bolj tipična in zato boljša kot renesansa. Napetostnemu tipu severnjaka so tudi moderni plesi priličnejši kot valček z mehko polzečimi zavoji in razvoji: valček poudarja pri tem tipu sentimentalnost, lagodnost, plitvost.

Nikdar ne zagrabi kak slogovni pokret celote družbe: je samo vrhnji; spodaj je globoka plast vztrajanja. Novi slogi so ponajvečkrat stvar malo ljudi; ostali svet dere po svojih tirih dalje. Katolištvo v težki obleki svojih izročil in ustanov, dijaško društvovanje, življenje na kakem vzhodno labskem viteškem posestvu, delovni način povprečnih učenjakov, običaji širokih plasti meščanstva, vse to vztraja v svojem navajenem življenjskem čuvstvovanju skoraj nedotaknjeno. A seveda samo: skoraj. Absolutnega vztrajanja ni; povsod nahajamo neko udeleževanje pri pokretu. V današnjem katolištvu zaznavamo časovni dotik kot poudarek intelektualne ratio Tomaževe in Ignacijeve ratio volje. Prav tako se je danes spremenil filister: od filistra izobrazbe v filistra automobila. Baš D-slog se širi na daleč, mnogo dalje kot V-slog, ki je bil manj demokratičen.

O vztrajanju velja isto kot o slogovnem pokretu: tudi vztrajanje pri starem je lahko izraz neke moči ali izraz neke slabosti. Je lahko samozanesljivo počivanje v sebi, ki ga ne morejo omajati majhni vetrovi, življenje z daljnimi cilji in z dolgim dihom, mišljenje v stoletjih. Je pa tudi lahko nemoč in nezmožnost, da bi predrl okorelo obliko, ali lena otopelost, ali preceneno samozadostovanje in samougodje. Slaba stran vztrajanja pri starem je to, kar imenujemo filistrstvo. Samo na sebi je vztrajanje prav tako vrednotno neutralno kot razgibani tok sloga; edino višina moči ali slabosti odločuje tudi tu o vrednosti ali nevrednosti. In tudi to velja: tisti, ki ga je zagrabil slog, ni višje vreden kot tisti, ki počiva v sebi.

Vsak nov slog se bojuje proti dvema frontama: proti predidočemu slogu in proti filistru. Tega do zdaj nismo nikoli jasno videli; in v tem leži pravzaprav, da smo novo občutili kot dvig: je stvarno res dvig, toda le če merimo na filistru. Če hočemo — kot se to danes dogaja v enem naših najjasnejših časnikov — nadmč D-sloga dokazati s tem, da pohištvo iz Bauhauusa primerjamo s filistrsko navlako plištastih garnitur, makart-šopkov in enivrea poli — to je precenena zmaga: treba bi ga bilo primerjati z V-slogom helleranskih delavnic

i. dr. In ne bi smeli stanovanjskih strojev Tantovih in dessauskih meriti na kukavi skritosti počivališča kake tete Matilde, temveč na stanovanjskih hišah Muthesia in Tessenowa.

Pred kratkim je časnik prinesel malo zgodbo, ki naj bi pokazala prednost D — mladine. Sin je za očetovim hrbtom — mati je pri morju — povabil h kosilu mlado damo, svojo prijateljico. Oče razburjeno protestira; sin se ne razburi in mu odvrne: »V tvojem času ste se sestajali na skrivnih potih, pošiljali si listke, pisali pošto ležeča pisma, sedeli v zadnjih sobicah slaščičarn. Mi smo bolj poštene in bolj odkriti. Prav nič krivega ne delamo.« Toda — ali zadene to nasprotje med D in med mladino, ki jo je zagrabil V-slog ali P-slog? Prav nič; marveč le nasprotje med D in med filistrsko podplastjo.

Boj vsakega sloga proti meščanu vodi k izrednemu zapletu problemov. Med ljudstvom je plast, ki že desetletja stoji v boju proti meščanstvu: delovni razred. Boj ima gospodarske, ne slogovne razloge. In delavec pravzaprav ne stremi preko filistra; kvečjemu mu je tajni cilj, da bi meščanu postal enak; samo da cilja ne doseže. Skupni nasprotnik prinaša s seboj, da vsak nov slogovni pokret, P kot V in kot D, živahno sočustvuje z delavskim gibanjem. To, v bistvu napačno utemeljeno sočustvovanje doseže le neko spolzenje od tu do sem; duševniki vseh slogov se zavzemajo za delavsko stvar; in tako se višina delavskega gibanja dvigne v nadfilistrstvo.

Poskusimo neseče življenjsko čuvstvenje štirih slogov izreči v skupnih imenovalcih. Pri P se glasi: Prost... Vseeno, česa. Važno: ne gre za prost biti, ampak za boj za osvobojenje. Mnogo ugovora, mnogo kritičnega, mnogo zanikanj, mnogo proti, mnogo skepse in cinizma. Vse se razkrajja. Razkroj, odlom dobiva pozitivno vrednost. Razumljiv je prostorni simbol impresionističnega slikarstva: predmeti se razkrajajo in izgublajo trdno obliko; pred njimi stoji le bežni mik vtisa. Fin de sièclevsko razpoloženje časa razkrajja življenjsko podstat; ljubi ugrizljivost, dekadentnost, propalost, nestalnost živcev. Zdravje, normalnost je filistrstvo. Iz tega rase kot vrednota veselje nad tenkosledno občutljivost dražljivih živcev. Življenje izgublja državo in podstat, toda bogati se s silno tenkostjo občutevanja. P ima prste za odtenke. In značilno: edina osnovna vrednota, ki je ostala nedotaknjena, je estetična: ker umetnost zahteva najvišjo mero tenkega občutevanja. In kdaj je bila umetnost in poznanje umetnosti tako čutna kot pri V?

Toda V ima majhno rodovitnost. To in pa dejstvo, da se s samimi ugovori in s samim »prost« ne pride z mesta, je prineslo preobrat V: in zdaj je tu Sturm und Drang neskončnega priznavanja; tako prekipavajo in tako iz dna udarjajo, da ta Da v omami ne najde poti do resničnosti, moči in prijemljivih ciljev. Priznavanje ostaja čuvstvo, ne doseže jasno zrtega predmeta priznavanja. Čas postaja čas mladine; kajti mladina je hrepenenje, raztesnenje, obljuba in program za nedoločno daljo. Dionizični opoj prodora iz neskončnih globin, kako bi ga smeli omejevati v trdne obrise? Kaj bi bil Nietzschejev »Zarathustra«, če bi ga vprašali za prijemljivo resničnost? Prekipavajoča moč vere zadeva v nedoločno. Razumljiv je prostorni simbol slikarstva: Sturm und Drang krožečega prostora, ki hoče reči nov

svet; paradigmatično jasni v slikah van Gogha. Globina zahteva sprostitve. Življenje ima svetel, mlad zvok; še nikdar ni bilo tako upanja polno. P občutevajo kot starikav, starčevski slog, ki ostaja daleč zadaj; P je bil samo sredstvo, da so odstranili stare oblike; zdaj je prosta pot: in vsakdo naj stvariteljno iz sebe, iz svojega najgloblje osebnega ustvarja nove oblike: oblike nove dobrote, nove ljubezni, nove umetnosti, nove modrosti; in čutijo se sorodni in zvezani s stvariteljno globino Laocejevo in Indijcev.

Ta slog se dviga previsoko, da ne bi z razširjenjem izgubljal moči in višine; s tem postaja slaba stran sloga vse preveč jasna. Česa manjka pri V? Mladostnemu zagonu priznavanja in obljubljanja novih vrednot manjka moči. Prodor iz globine in iz podzvesti manjka resničnosti. In tako se premakne s kulturnologično nujnostjo vrednotni poudarek na drugo stran: popolna zmožnost in najtreznejša, trdo prijemljiva resničnost, tako se zdaj glasi skupni imenovalac novega sloga D. To je prevrat v kontrarno nasprotje. Slabosti V-sloga se preveč popravljajo. In vendar se slogovni prehod izvrši najprej skoro neopazno. Uprablajo besede, ki so skoraj prav iste kot prej. Prej je veljala mladina, zdaj velja mlad biti. Šele polagoma spoznavajo, da pomenita mladina in mlad biti nekaj bistveno različnega: mladina je obljuba za nedoločno zrenje; mlad biti, to pa se pravi vse sile zmožnosti imeti v roki.

Pri D velja edino prijemljivost, marljivost, zmožnost. Tehnika velja, zakaj tehnika je zmožnost. Denar in stroji vladajo, zakaj to je strnjena zmožnost. Nič več naj ne vodi slučajnost, mimogrednost genialnosti in ustvarjajočega navdihnenja, temveč jasni razum; ta je zmožnost. Zmožnost se poabsolutuje, zmožnost postaja sama sebi namen. Sport nima nobenega cilja, je čista zmožnost zaradi zmožnosti: in sport postaja sila kot še nikdar. Ne trpijo nobene zaletavosti, v kateri bi mogla gaezditi nemožnost nezmožnega ali neresničnega. Razumljiv postaja prostorni simbol: resničnostno težke, trdo prijemljive podobe v slikarstvu; v stavbarstvu poudarjanje zemlji blizke, resničnosti blizke, neprestopajoče vodoravnice; zraven še hladna, trezna svetloba in vsepovsod zvok tehničnega in razumskega.

Vsak slog odstranja prejšnjega v Hegelovem dvojnem zmislu: kot premaganje in kot ohranjanje. V V je ostala prostost, ki jo je priporil P. V D se ustavlja od P sem prostost, od V obrat v pozitivno. V J bo obstajala od P prostost, od V. Da, od D zmožnost in trdna resničnost. Kar pa mora voditi do prevrata od D do J, to je nezmiselnost poabsolutene zmožnosti in pobožanstvenega sloga, neznosno streznenje in revščina življenja, če velja samo prijemljivo, merljivo, torej samo zunanje. Višje postavljene cilji in notranjost bodo v J zahtevali poudarka; napad V-sloga, ki je bil v D le utajen, bo spet udarjal na dan, a zdaj že zaradi D dozorel v jasno stvarnost. Gospodarsko simbolično: v D stoji kot najvišje vrednoteni kapitalist, ki hoče služiti denar, brez ozira na to, s čim; v J pa bo stal najvišje podjetnik, ki ga smoter vsega zajema, ki hoče dela. Prostorno simbolno, o stavbarstvu: dinamični zagon se kaže v poudarjanju dvigajoče se navpičnice; notranjost je v poudarku intimen okras. Mislijo na gotiko, ki je bila podobnega duha, le da bo J kljub temu nov, lasten čas in ne posprejemanje starin.

IVAN GRAHOR / FRANCE BEVK: JULIJAN SEVER

(Založba »Luči«, Trst 1930.)

Književna družina »Luč« je v knjigi ponatisnila Bevkovo novelo, ki jo je pred leti prinašal »Dom in svet«. V opombi sporoča založba, da pripravlja tudi zbirko novel od istega plodovitega pisatelja — pod naslovom »Dom bede«.

Novela »Julijan Sever« je psihološko dobro preživljena umetnina. Čeprav Bevkov impresionističen in opisujoči slog ni najpripravnejši za izražanje doživetja in čisto pisatelja zavaja v prisiljenost, besedno nasilnost, posebno pa v sekanje duševnih tokov in pretiravanje zunanjih znakov, nam vendar delo celotno naredi močan vtis. Življenje se upira smrti in v tem boju ga je pisatelj krepko zajel, tako obžaril s svojo nežno prizanestljivostjo in srčno toploto, da so najskromnejše besede polne bogastva, življenje je kakor pramen ugašajočega ognja, ki le še za trenutek zasveti nad pokrajino in umre.

Julijanova smrtna kal, ki jo je z jetiko prejel od rano umrlega očeta, že prerašča življenjsko silo mladega moča. Hrepenenje po življenju, po ljubezni in večni lepoti je zdaj njegovo življenje in ni polnozavestno, ker je preblizu smrti, da bi lahko še bilo brez egoizma. Njegovo dekle, s katerim si je mnogo dopisoval, je samostojno živeča učiteljica Anica, ženska, ki niti kadar laže ali taji, ne more zatajiti svoje ženske narave in se žrtvuje Julijanu res iz tiste romantike, ki raste iz ženske požrtovalnosti. Spremlja jetičnega mladeniča v Italijo, miselno že pripravljena na njegov konec in na svojo poroko z drugim. Julijanova mati, Olga, jo sovraži, a istočasno zahteva od nje ljubezni za svojega sina. Nikdar ji ni jasno, da zamenjuje lastno življenje z njegovim, kakor ni v svoji mladosti odločala o sebi ter se po materini želji poročila z bolnim Severjem.

Nekaj iste nejasnosti nosi v sebi tudi njen sin, razumarski Julijan, ki sam mnogo razmišlja o sebi in vendar nima moči, da bi sprejel svojo usodo popolnoma nase. Na potovanju po Italiji, kamor si je šel zdravja iskat, sanja o Aničini duši, katero bi rad do svoje smrti imel samo zase. Bori se s telesnostjo umirajočih, ki je za izobražence toli strašna in vendar neizogibna. Ponižuje se v takih zahtevah in v ljubosumnosti. Končno se dvigne nad vse in umre. Anica mu je bila v resnici prijateljica, tako globoko prijateljstvo ima samo žensko srce. Julijanova mati tega ne razume, komaj morda Vencelj, ki je nerodno poteval za njo in končno zmagal. Z Julijanovo smrtjo (v Neapeljski bolnici) je gospa Olga od življenja drugič prevarana in se usdi vda.

Včasih se zdi, da je pisatelj toploto tega dela dosegel z vživetjem v Anico, ki mu je poleg Julijana najbližja. Tudi je tu vir rahle romantike, prelite čez vse Julijanovo razumarstvo in Anično igro. In vendar je romantika škodila morda le v zasnovi, ob početku, kjer nam pisatelj pravzaprav ne predstavi konkretnega človeka, ampak že zapne njegov svet z idealizacijo.

Po moji sodbi je »Julijan Sever« eno najboljših Bevkovih del, čeprav je v psihološki vrsti pri njem baje začetek. Nehote pa sem se moral ustaviti na nekaterih mestih, kjer njegov slog ni premagal snovi. N. pr. Telo je ugovarjalo, nagon rjul. (Str. 74.) — Ali pa sem opazil stavke, ki jih rodi hitrica, da so že res prenerodni in motijo. N. pr. Na Ljubljano nikoli ni mislil z lepoto v srcu, a na štajersko ob vsakem spominu. Kakor da ji dolguje življenje, ko se je iz detinstva slaboten in bled potikal po prirodi in ušel smrti. (Str. 8.) — Julijanovo telo je bilo med belimi stenami in ob električni svetlobi neznanjsko belo (29). — Takim stavkom v kontrast naj navedem mesto, ki priča o poeziji Bevkove umetnosti (str. 10). Dramatičnosti prizorov v noveli Bevk ni izkoristil, a najlepše tako mesto je prizor z Julijanom in materjo (st. 14).

H koncu si dovolim opazko, da Bevku in sicer njegovemu psihološkemu načinu pripovedovanja še zmerom pri nas nismo pravični, kar gotovo ni prav.

Naznanilo našim naročnikom in bralcem

Zaradi nepredvidenih vzrokov, ki so jih prinesle s seboj razmere, napovedana četrta knjiga Maksima Gorkega »Spomini na sodobnike«, v kateri je vrsta življenjepisov mož, ki so živeli ob času Gorkega (o Tolstem, Čehovu, Andrejevu, Bloku, Jesenjinu, Lenjinu i. dr.), v celoti ne bi mogla iziti. Izpustiti bi morali nekaj stvari, kar bi bilo knjigi znatno v škodo; bil pa bi tudi obseg zelo zmanjšan (obsegala bi le še okrog 180 strani), zaradi česar bi bili čitatelji preveč prikrajšani.

Poleg tega pa so naročniki že prej v dopisih in ustmeno v s e s p l o š n o izražali željo, da naj bi namesto te z b i r k e življenjepisov izdali raje kako celotno delo iz svetovne literature in sicer od avtorja, ki je pri nas manj poznan kot Gorkij. V prepričanju, da je to v korist slovenski knjigi in naročnikom, in ker se nam je ponudila izredno ugodna prilika, smo se odločili za ta korak.

Posrečilo se nam je namreč, da smo od našega velikega mojstra slovenske besede

Otona Župančiča

ki je s svojim prevodom »Temnega cveta« tako prijetno presenetil naše naročnike, dobili prevod znamenitega Merimeéjevega romana:

Šentjernejska noč

To po vsem svetu znano delo, katerega snov je zajeta iz onih burnih dni v francoski zgodovini, ko so divjali najstrahotnejši boji med protestanti in katoličani in katerih žrtev je v eni sami noči postalo na tisoče in tisoče ljudi, bomo poslali sedaj kot četrto knjigo, namesto »Spominov na sodobnike«.

Da pa ustrezemo tudi bralcem, ki bi želeli spoznati Gorkega kot poznavalca svojih sodobnih velikanov, bomo priobčili najboljše eseje iz izostale knjige v reviji. Že v tej številki je izšel del spominov na Tolstega. Spomini na tega pisatelja obsegajo največji del knjige in so tudi najboljši tovrstni spis, ki je izšel izpod peresa Maksima Gorkega. Poleg tega pa bomo skušali v prihodnjih letih izdati enega izmed njegovih romanov.

Tako bodo imeli bralci dvojen užitek. Slovenska prevodna književnost pa bo s tem obogatela za eno delo iz francoske literature, ki je pri nas sicer tako malo znana. Knjigo bomo razposlali vso v začetku meseca septembra. Kakor njena vsebina in dragoceni jezik, bo tudi njena oprema na višku. Tiskarsko bo izpopolnjena do najvišje možnosti. Podrobneje bomo o njej pisali v 10. številki »Modre ptice«.

Prepričani smo, da bo ta naša odločitev, ki ni bila brez žrtev, naletela na vsesplošno odobravanje in da se bodo s tem še bolj utrdile vezi naklonjenosti, ki jo je bila založba že dosedaj deležna od svojih številnih prijateljev-naročnikov.

Založba Modra ptica

KNJIŽNE NAGRADE

**KNJIŽNE NAGRADE, KI SMO JIH RAZPISALI V 4. ŠTEVILKI
»MODRE PTICE«, SO ŠE VEDNO V VELJAVI. NAGRADE SO
SLEDEČE:**

Kdor pridobi za naše celoletne publikacije vsaj enega naročnika, dobi pesniško zbirko **Otona Župančiča**:

»Naša beseda«, broš.,

ali pa **Hamsunov** roman:

»Pan«, vez. v platno.

Kdor pridobi dva naročnika, dobi **Župančičevo**:

»Našo besedo«, vez. v polplatno.

Kdor nabere tri naročnike, lahko izbira med sledečimi knjigami:

Gogolj: »Taras Buljba«, vez. v platno

Pregelj: »Izbrani spisi«, I. zvezek, vezano v platno.

Sienkiewicz: »Na polju slave«, vez. v platno.

Za štiri naročnike nudimo luksuzno izdajo **Župančičeve** zbirke:

»Naša beseda«, vezano v platno ali

Pregelj: »Izbrani spisi«, I. zvezek, vezano v platno.

Za pet naročnikov humoristični roman **Dostojevskega**:

»Selo Stepančikovo«, vez. v platno

Za šest naročnikov prekrasno v celo usnje vezano luksuzno izdajo **Župančičeve** zbirke:

»Naša beseda«.

Za deset naročnikov pa:

Ivan Cankar: »Zbrani spisi«, I. in II. zvezek, vez. v platno.

**V TA NAMEN SMO PRILOŽILI TEJ ŠTEVILKI REVIJE NOVE
NAROČILNICE. NAGRADE RAZPOŠILJAMO OD 1. JUNIJA DALJE.**

Preberite!

Preberite!

Zastoni

lahko dobite obsežni roman

WALTERJA SCOTA IVANHOE

ki nedvomno pomeni velik dogodek na našem knjižnem trgu, ako pridobite vsaj dva nova naročnika. Pošljemo Vam ga takoj, in sicer vezanega v platno. Ako pridobite tri naročnike, Vam pošljemo v polusnje vezanega.

Izdaja konzorcij Založbe Modra ptica. — Za konzorcij in uredništvo: Janez Žagar.
Za tiskarno »Merkur«: Otmar Michálek, oba v Ljubljani.

Opozorilo!

Opozorilo!

ZALOŽBA MODRA PTICA

se je preselila

iz Gregorčičeve ul. 23 v svoje nove poslovne prostore na
Rimsko cesto šte. 3 (v bližini Križanske cerkve)

Številki smo priložili položnico. Cenjene naročnike prosimo, da nam po njej nakažejo naročnino za mesec avgust. Kdor je še ni poravnal za prejšnje mesece, ga prosimo, da to stori sedaj.

Ali ste že brali

P a n a

**najlepše Ham-
sunovo delo iz
njegove zrele
mladosti**

Cena v platno vezani knjigi
Din 40.-- (za naročnike Modre
ptice Din 30.--)

OPOZORILO: Poslovno leto Založbe Modre ptice se je pričelo 1. decembra p. l. Takrat so izšle naše prve publikacije. Od takrat je treba plačevati tudi naročnino in ne, kakor nekateri menijo od 1. januarja dalje. Torej od 1. do 1. decembra.

Ker je knjiga «Blagoslov zemlje» razprodana, nudimo mesto nje novim naročnikom «Pana», roman od istega avtorja, ki je izšel samo v platno vezan. Ker stane «Pan» za naročnike samo Din 30.—, se novim naročnikom za tekoče leto naročnina zmanjša in sicer:

za knjige v mehko vezane mesto Din 180.— Din 165.—
za knjige v platno vezane mesto Din 240.— Din 210.—
za knjige v polusnje vezane mesto Din 300.— Din 255.—

Takoj je treba poravnati pristopnino Din 10.—, naročnino za «Pana» Din 30.— (s tem je plačana naročnina za 1. četrletje) in obroke od meseca marca dalje, ki znašajo za knjige v mehko vezane po Din 15.—, za v platno vezane po Din 20.— in za v polusnje vezane po Din 25.—.

**ISKARNA
MERKUR
LJUBLJANA**

GREGORČIČEVA 23

**RAČUN POŠTNE HRANIL-
NICE 11933. TELEFON 2552**

se
pripo-
roča za tisk
vseh trgovskih,
obrtnih, industrijskih
in uradnih tiskovin. - Tiska
časopise, knjige, koledarje, pis.
glave, brošure, račune, posetnice,
kuverte, plakate, letake, vabila,
tabele in druge v tiskarsko
stroko spadajoče ti-
skovine tudi v
več bar-
vah.

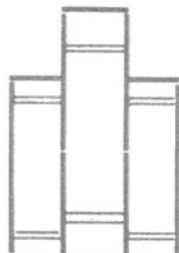
Časna knjigoveznica

TRGOVINA S PAPIRJEM NA VELIKO

GLAVNO ZASTOPSTVO
ZA DRAVSKO BANOVI-
NO IN SAMOPRODAJA
PAPIRNIH IZDELKOV
ZDRUŽENIH PAPIRNIC
VEVČE, GORIČANE IN
MEDVODE D. D. V LJUB-
LJANI IN SLADKOGOR-
SKE TVORNICE LEPEN-
KE IN PAPIRJA, SLADKI
VRH, POŠTA ŠT. ILJ
PRI MARIBORU

KASTELIC IN DRUG
LJUBLJANA, Miklošičeva cesta št. 6

SALDA-KONTE
STRACE - JOURNALE
ŠOLSKE ZVEZKE - MAPE
ODJEMALNE KNJIŽICE
RISALNE BLOKE
ITD.

NUDI PO IZREDNO UGODNIH CENAH

KNJIGOVEZNICA
K. T. D.

V LJUBLJANI
KOPITARJEVA ULICA 6
II. NADSTROPJE

Motite se

če mislite, da so vsi pisalni
stroji enaki. Kakor se raz-
likuje človek od človeka,
tako so različni tudi stroji.
Najboljši med dobrimi pa
je brez dvoma

ERIKA

Zahtevajte prospekte:

THE REX Co.

LJUBLJANA, GRADIŠČE 10

VINOCET

TOVARNA VINSKEGA
KISA, d.z.o.z. V LJUBLJANI

NUDI NAJFINEJŠI
IN NAJOKUSNEJŠI
NAMIZNI KIS
IZ PRISTNEGA VI-
NA - ZAHTEVAJTE
PONUDBO!

TEHNIČNO IN HIGIJENSKO
NAJMODERNEJŠE UREJENA
KISARNA V JUGOSLAVIJI

PISARNA :
LJUBLJANA, DUNAJSKA
CESTA 1/a/II - TELEF. 2389

STOEUER

srednji pisalni stroj v elegantnem
črnem kovčku, se odlikuje s precizno
konstrukcijo in je opremljen z vsemi
prednostmi velikega pisarniškega
stroja

V ZALOGI PRI TVRDKI

LUDV. BARAGA

LJUBLJANA

ŠELENBURGOVA UL. 6